

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Druk: Drukkerij „Steenbergen“, Slotlaan 220, Zeist

EINDHOVEN — E. R. POSTMA

Uit Egypte heb Ik mijn Zoon geroepen

■ Verre tijd

Ja, je moet wel een zoon van Abraham zijn om voor de zonen van Abraham de levensgeschiedenis van dé Zoon van Abraham zo te kunnen beschrijven.

Mattheüs-Levi geeft geen losse, incidentele feiten zelfs van een geslachtsregister maakt hij een boeiende, levende geschiedenis. Zowel wat de opzet, als de figuren en de groepering betreft.

Op de groepering in 3 x 14 (en dus ook 6 x 7) geslachten attendeerde ook prof. B. Holwerda met zijn artikel: „De week van Gods verlossingswerk“. God telt tot zeven. Misschien hangt ook hier mee samen „het getal van een mens“, 666, aangevend dat de mens altijd onder Gods maat blijft.

Wat de figuren betreft — met weinig woorden kun je veel zeggen, bijv.: Boaz verwekte Obed bij Ruth. En welke zoon van Abraham heeft niet onmiddellijk door dat Ruth een dochter van Lot was, een Moabietische? Elke groep van veertien heeft zijn eigen saillante détail. En de opzet? Simpel: geslachtsregister van Jezus Messias, de zoon van David, de zoon van Abraham. Dat spreekt om zo te zeggen voor zichzelf, zeker voor een zoon van Abraham.

■ Wijde ruimte

Zo kan een zoon van Abraham dé Zoon van Abraham zien in historisch perspectief, met een kunstige getallensymboliek waarvan de sleutel ontleend is aan de Schrift zelf. Geen kabbalistische getallenspeculatie, geen duizelingwekkend telwerk als van F. Weingreb (De Bijbel als Schepping). Alleen maar een drie-dimensionale blik in de diepte van tijd en historie.

Maar dat is Mattheüs nog niet genoeg. Nauwelijks heeft hij de diepte van de tijd doorlicht of hij gunt zijn lezers een blik op weidse verten. De coulissen van het toneel zet hij zo breed als de wereld — alweer niet zonder de geschiedenis te vergeten!

Anders dan bij Lucas vormt bij hem de geboorte van Jezus Messias wel en niet een hoofdstuk apart. Dan pas volgt de eerste aardrijkskundige aanduiding: te Bethlehem in Judea. Dat is de centrale plaats van handeling. Daar heeft de Zoon van David „het levenslicht“ aanschouwd. Vlak bij Bethlehem ligt Jeruzalem te schitteren in de zon. Maar Jeruzalem is hier de stad van Herodes, de Edomiet, de niet-verkorene.

En in dat Jeruzalem arriveren de magiërs uit het Oosten. Hun interesse verraadt dat zij niet alleen astronomen — sterrekundigen, maar ook astrologen — sterrewichelaars waren. Om verschillende redenen denken we bij het „Oosten“ aan Babylonië of het land der Chaldeeën.

Nog maar amper zijn dezen in Bethlehem gearriveerd of Mattheüs haast zich naar de andere kant van de wereld: Egypte. Daarheen zal Jozef het Kind en zijn moeder in veiligheid brengen.

■ Lees maar...

Aan de ene kant „Babel“.

En daartegenover Egypte!

Daartussenin Bethlehem — de stad Davids, en vlakbij: Jeruzalem de stad van Herodes.

Toch is het niet Mattheüs die als romanschrijver deze achtergrond van Jezus Messias fantaseert.

God zelf lokt „Babel“ door zijn Woord in natuur naar het vleesgeworden Woord (K. Schilder). En door het woord van een engel dirigeert Hij Jozef met „het Kind en zijn moeder“ naar Egypte.

Mattheüs heeft de voorhanden feiten gesorteerd. God zelf heeft voor het feitenmateriaal gezorgd: Hij, de God van psalm 2, 72, 87, brengt de einden der aarde in zicht rond Bethlehem. Wat een panorama, een rondschouw, een uitzicht! Waren Babel en Egypte niet altijd voor Israël in zicht geweest aan de uiteinden van het aan Abraham beloofde rijk (Gen. 15 : 18)? En was Abrahams naam niet met beide rijken verbonden?

Lees maar: er staat niet wat er staat. Dat is niet alleen de titel van een bundel poëzie. Het is ook de simpele verklaring van het moeilijke woord „typologie“ wanneer het over namen als Egypte, Babel of Jeruzalem gaat. Niet de stenen, maar de steden en landen spreken voor een zoon van Abraham. Namen zijn nu eenmaal veelzeggend.

■ ... er staat méér dan er staat !

Nu komt Babel ons belangrijk voor: geschenken worden aangedragen. Maar vormt de heimelijke, haastige vlucht naar Egypte geen schril contrast met die erbewijzen van het Oosten? Een vlucht nog wel voor Herodes, de nazaat van Ezau, Israëls bloedsbroeder...

Jacob is al eerder smadelijk gevlucht voor Ezau's bloeddorst. En 't bleef niet bij die ene keer: omdat hij zijn broeder met het zwaard heeft vervolgd en zijn medelijden heeft verstikt, zodat zijn toorn eeuwig verscheurt... (Am. 1 : 11). In Mt. 2 volgt de finale: de niet-verkorene stikt van afgunst op de verkorene: de Koning der Joden, in wie hij géén heil ziet maar zijn ondergang.

God wijst naar Egypte: daar moet Jozef zijn heil zoeken. Hij, het Kind en zijn moeder. Hoe vaak hadden Abrahams kinderen (na Abraham zelf) daar hun heil al niet gezocht? Israël in Jozefs dagen. Jerobeam. Israël opnieuw na de moord op Gedalja — ze stichtten er een nederzetting. De profeet Uria — tevergeefs (Jer. 26 : 21 v.v.). Nog eens Israël, in de tijd van Mascabeeën; in Leontopolis hadden zij zelfs een tempel, zo talrijk waren ze. Nee, Jozef stond er niet alleen en als vakman was hij er vast en zeker welkom. Met het goud uit het Oosten kon hij de tocht naar Egypte financieren voor het Kind en zijn moeder. Voor alles had God weer gezorgd. Anders dan wij gedacht zouden hebben. Niet wordt Herodes geliquideerd, maar Jozef — ja wéér een Jozef! — wordt naar Egypte gestuurd. Soms wil God heel pertinent dat de geschiedenis zich herhaalt. En nu zou de Prediker niet kunnen zeggen: ijdelheid. Want (met excuus voor het onvertaalbare Duits) terecht zegt een schrijver: „damit biegt die Geschichte des Messias in die Bahnen ein, die einst die Geschichte der Väter und des Volkes verzeichnete“.

■ Het staat er toch ?

Dit alles gebeurt niet zonder opzet. Want straks moet deze Messias herkenbaar zijn. 't Enige herkenningsmiddel voor Israël is de Schrift, waarin Gods grote daden beschreven staan. Als zij die lezen, en wij met hen, moeten zij kunnen zeggen: o ja, natuurlijk! Vandaar dat Mattheüs steeds weer spreekt van het „opdat vervuld zou worden wat de Here door de profeet gesproken heeft...“

Wat had de Here onder andere gesproken? Uit Egypte heb Ik mijn Zoon geroepen (Mt. 2 : 15). Zo stond het in Hos. 11 : 1. Een vreemde wijze van citeren? Ja. Maar wel doel-bewust. Tot viermaal toe schrijft Mattheüs nadrukkelijk: het Kind en zijn moeder (2 : 13, 14, 20, 21). Het Kind gaat voorop!

En lees er nu Hosea nog eens op na! Daar gaat het over Israël? Inderdaad. Even zo goed als bij Jesaja de ene keer Israël, de andere keer één persoon blijkbaar „de knecht des HEREN“ heet. Om nóg meer moeilijke woorden te voorkomen: we zien wel vaker hoe in Gods spreken een volk zich kristalliseert in één persoon. Wanneer Hij sprak, zei Hij meer dan Hij zei. En dus: lees maar — er staat meer dan er staat.

Zegt Hij, uit Egypte..., dan gaat heel de geschiedenis resoneren, meeklinken. Vonden Abrahams kinderen hun heil in Egypte? Ze vonden hun heil in Hem, die hun zei: Ik ben de HERE uw God, die u uit Egypte, het diensthuis geleid heb! We moeten het hier bij laten. Maar niet zonder met Mattheüs nog eenmaal op de „einden der aarde“ te letten. Want tot Gods grote daden hoort ook dit, dat dit Kind, zijn Zoon, verklaart: van nu aan zult gij de Zoon des mensen zien, gezeten aan de rechterhand der Macht en komende op de wolken des hemels (Mt. 26 : 64). Gelukkig wie van Hem heil verwachten. Zij heten Abrahams kinderen en God noemt hen: mijn kind, mijn zoon. God — onze Vader.

KERKELIJK Leven

Tussentijdse balans

In de persschouw van dit nummer vindt men een overzicht van wat er in de Geref. Kerken ten aanzien van de kwestie-Kuitert werd besloten en gezegd.

Hier wil ik op een paar punten de aandacht vestigen.

1e. De synoden van Amsterdam, Sneek en Dordrecht hebben alle drie nadrukkelijk uitgesproken dat wat de kerk belijdt in Zondag 3 en 4 van de Catechismus en in de artt. 14 en 15 van de Ned. Gel. Bel. over de oorsprong van de zonde en de gevolgen van de zondeval beslist moet worden gehandhaafd. Want deze geloofsuitspraken brengen naar het oordeel van die synoden duidelijk tot uitdrukking de fundamentele betekenis die de Schrift in het Oude en Nieuwe Testament aan deze geschiedenis toekent.

2e. De synode van Sneek handhaafde, zoals gezegd, de onder 1 weergegeven uitspraak. Zij oordeelde voorts dat Kuiterts opvattingen daarmee in strijd waren. Ze gaf daarbij een korte omschrijving van datgene waaromtrent men het ten aanzien van de schepping en de zonde van de mensen eens was. En ze besloot ten slotte „thans” geen nadere beslissingen te nemen, maar het gesprek met Kuitert voort te zetten.

3e. Kuitert verwierp en bleef verwerpen de opvatting dat op aarde eenmaal een eerste mens, Adam, heeft geleefd en dat die op een bepaalde plaats en in een bepaald moment aan God ongehoorzaam werd en zo van God afviel. Met andere woorden hij verwierp en verwerpt de **historiciteit** van de eerste mens en zijn val in zonde.

4e. De laatst gehouden synode, die van Dordrecht, hield, zoals reeds werd opgemerkt, ook weer vóór alles vast aan de onder 1 genoemde uitspraak, maar kwam in zoverre aan Kuitert tegemoet dat zij niet meer sprak over een „eerste mens”, over een Adam, en wat deze ten opzichte van God deed.

5e. De uitspraken van de synode van Dordrecht zijn niet dubbelzinnig of meerduidelig of voor meerduidelige uitleg vatbaar — ze zijn innerlijk **tegenstrijdig**. In die uitspraken wordt immers enerzijds gehandhaafd wat in Zondag 3 en 4 van de Heidelbergse Catechismus en in de artt. 14 en 15 van de Ned. Gel. Bel. wordt beleden. Dat wil zeggen: daarin werd o.a. gehandhaafd de belijdenis dat de verdorvenheid van de mens voortkomt uit „de val en de ongehoorzaamheid van onze eerste voorouders Adam en Eva in het paradijs”; dat de eerste mens „zichzelf en al zijn nakomelingen door het ingeven des duivels en door moedwillige ongehoorzaamheid van de (door God hem geschonken) gaven heeft beroofd”; dat de door God uit het stof der aarde geschapen mens „zichzelf willens en wetens aan de zonde onderworpen (heeft) en daarmee aan de dood en de vervloeking, door gehoor te geven aan het woord des duivels” en „dat door de ongehoorzaamheid van Adam de erfzonde uitgebreid is geworden over het ganse menselijke geslacht.” Terwijl nu dit alles in het eerste gedeelte van de synodale uitspraak met zoveel woorden wordt gehandhaafd, wordt anderzijds in het tweede gedeelte veel daarvan losgelaten. Van Adam, van een eerste mens en van diens val en ongehoorzaamheid wordt daarin niet meer gesproken.

6e. Het is op grond van deze stand van zaken volkomen begrijpelijk dat de hoogleeraren Van den Berg en Augustijn, medestanders van prof. Kuitert, hun (praeadviserende) stem aan deze uitspraak **niet** wilden geven.

7e. Het is op grond van Kuiterts in het V.U.-magazine gepubliceerde verklaringen

niet te begrijpen dat hij met de synode-uitspraken instemde. Want daarin wordt uitdrukkelijk gesproken van onze **EERSTE** voorouders. Dit woord heeft immers alleen dan zin als daarmee bepaalde, in de aanvang der historie levende, mensen worden bedoeld. Moet in verband met Kuiterts reactie op de synodebesluiten misschien gedacht worden aan het weglaten van het woord **EERSTE** in de versie van het synodebesluit die Trouw en het V.U.-magazine publiceerden?

8e. Ik geloof dat prof. Runia gelijk heeft wanneer hij dat in wat op de laatste synode werd gezegd en besloten een diepgaand verschil openbaar is geworden in het omgaan

met de bijbel. Of, anders gezegd, in de kaders waarbinnen men de bijbel interpreteerde. Prof. Zuidema heeft dit verschil diepgaand genalyseerd in zijn in **Philosophia Reformata** gepubliceerde studie: Een tweeslachtige theologische hermeneutiek.

9e. Wat op de synoden werd besloten en de interpreterende reacties daarop roept als vanzelf de herinnering op aan wat op en na de synoden uit de jaren veertig plaats vond. En wel in tweeërlei opzicht. Vooreerst valt op de **tegenstelling** tussen wat toen en nu geschiedde. Als destijds de synoden zó geduldig, zó ruimhartig, zó consilient ten opzichte van wie zij als afwijkers van de belijdenis beschouwde zou zijn geweest, was er nooit een „Vrijmaking” gekomen! Maar daarnaast valt ook een sterke **overeenkomst** op tussen wat vóór dertig jaar en wat onlangs geschiedde. Ook toen volgden namelijk onmiddellijk op de synodebesluiten allerlei met elkaar strijdende interpretaties daarvan. Ik memoreerde ze destijds in de brochure „In den chaos”. Het einde was een „terzijde stellen” van de toen gedane leeruitspraken. Wat zal nu volgen? Dat er nog veel volgen zal staat wel vast. We zagen in het synodale gebeuren immers niet meer dan de top van een ijsberg.

Daarom schreef ik boven die artikeltje „Tussentijdse balans”.

C. V.

Wat deed Truman óók?

Dezer dagen is de oud-president van de Verenigde Staten Harry Truman gestorven en begraven.

Op verschillende manier is hij ook in ons land herdacht.

Daarbij werd er uiteraard ook, en zeer sterk, de nadruk op gelegd dat Truman het bevel gegeven heeft de atoombom op Hiroshima te laten vallen. Dit was volkomen juist. Truman was voor die bomaanval verantwoordelijk. Hij heeft de verantwoordelijkheid daarvoor ook aanvaard. Hij stond voor de afschuwelijke keus honderdduizenden amerikaanse en japanse soldaten met talloze geïnterneerden in de concentratiekampen op te offeren — òf de atoombom in Japan te werpen. En hij koos het laatste.

Maar bij de herdenking van Truman werd een andere daad van hem — o.a. in een Ikoruitzending — totaal „vergeten”.

Daarover wil ik hier iets zeggen.*

Dat lijkt me een zaak van eenvoudige eerlijkheid en — dankbaarheid.

☆☆☆

Na de wereldoorlog was ons volk onvoorstelbaar arm. Alles wat weg te slepen viel was door de Nazi-horden weggesleept en onnoemelijk veel was verwoest.

In die barre nood is toen iets bizonders gebeurd. Op 5 juni 1947 hield de toenmalige minister van Buitenlandse Zaken van de U.S.A., George Marshall, een rede voor de Harvard-Universiteit waarin hij o.a. dit zei: „De kern van de zaak is, dat de behoeften van Europa gedurende de eerste drie of vier jaar aan buitenlands voedsel en andere essentiële goederen, hoofdzakelijk uit Amerika, zoveel groter zijn dan zijn tegenwoordige betalings-capaciteit, dat het omvangrijke verdere hulp hierbij moet ontvangen, daar het zich anders geplaatst zal zien tegenover economische, sociale en politieke achteruitgang van zeer ernstige aard... Het is echter duidelijk, dat, voordat de Verenigde Staten veel

verder zullen kunnen gaan met hun pogingen om de toestand te verlichten en de Europese wereld op haar weg naar herstel bij te staan, er een of andere overenstemming moet worden bereikt tussen de Europese landen met betrekking tot hetgeen de situatie vereist en tot het aandeel dat deze landen zelve hierin zullen nemen, ten einde het juiste resultaat te verzekeren van iedere actie, die door deze Regering (die van de V.S. - C.V.) ondernomen zou kunnen worden. Het zou nòch passend, nòch doeltreffend zijn, wanneer de Regering het op zich zou nemen eenzijdig een programma op te stellen met het doel Europa op economisch gebied op de been te helpen... Het initiatief... moet van de zijde van Europa komen.”

☆☆☆

Deze rede van Marshall maakte in Europa enorme indruk.

Onmiddellijk werden pogingen ondernomen om tot het initiatief te komen waarover Marshall had gesproken.

Reeds op 27 juni belegden de ministers van Buitenlandse Zaken van Engeland en Frankrijk, Bevin en Bidault, te Parijs een samenkomst met hun russische collega Molotov om de nodige stappen te doen om tot de door Marshall bedoelde Europese samenwerking te komen.

Het bleek evenwel op die eerste samenkomst dat Molotov niet bereid was aan deze samenwerking mee te doen. Daardoor mislukte deze samenkomst. Later bleek dat Rusland ook de andere landen achter het ijzeren gordijn bevolen had van deelneming aan het Marshall-plan af te zien.

Maar Bevin en Bidault zetten door. En al op 12 juli vond er een conferentie te Parijs plaats waarop zestien Westeuropese landen vertegenwoordigd waren. Spanje was niet uitgenodigd.

vervolg op pag. 14 - laatste kolom

VIERHOUTEN — D. W. L. MILO

Denkt aan de gevangenen

Hebt u wel eens veertig foto's bijeen gezien van mensen, die om het geloof gevangen zitten en mishandeld worden? Zo iets kan namelijk. Het laatste nummer van „Kruistochten”, uitgave van de stichting „De wereld is de akker”, leverde die veertig foto's — als bijlage. De foto's zijn naar ons land gesmokkeld door de „Raad van familieleden van ECB-gevangenen”. En met ECB-gevangenen worden evangelische christenen en baptisten bedoeld, die in een staatsgevangenis achter het ijzeren gordijn zuchten. Om hun geloof in Jezus Christus hebben zij deel aan zijn lijden.

Als u ooit zo'n blad met veertig foto's in handen krijgt, gaat u elk gezicht bezien. U haalt zich elk van die broeders en zusters voor de geest, tracht zich in hun plaats te denken. Er zijn mannen en vrouwen, jonge en oude. De oudste man is 82 jaar en hij heeft nog ruim 3 jaar gevangenis voor zich — als de Heere hem niet voordien verlost en in ruimte zet. Er is een vrouw van 23 jaar bij, die de helft van haar drie jaren straf om heeft. Er zijn drie vrouwen van ongeveer 37 jaar bij. De jongste mannen zijn 34 jaar. Gemiddeld zijn deze mensen tot 3½ jaar gevangenisstraf veroordeeld; verschillenden verbeurden bovendien al hun aardse goed. Deze veertig vormen een lijst van „nieuwe gevangenen”; allen zijn ze in de laatste 3 jaar veroordeeld.

—o—

Is het niet om te duizelen: dat daar mensen — vermoedelijk in grote getalen — gevangen zitten om hun geloof in de opgestane Heiland? Terwijl wij onze kerstpreken aanhoren, onze kerstliederen zingen, ons kerstdiner verorberen en onze kerstboom optuigen, kortom ons zo christelijk mogelijk uitleven — zitten daar de echte christenen, deelgenoten aan het lijden van onze Heer, in de vreselijkste omstandigheden. Terwijl wij in de kerstnacht klokken hoorden luiden — klonken in verre gevangenis de snerpende krenten van broeders en zusters. Terwijl wij „Stille nacht” en „Vrede op aarde” zongen — riepen ginds gefolterden: „wij moeten meer lijden dan Christus moest lijden!”

Die christenen hebben natuurlijk hun contacten, in binnen- en buitenland. Leden van eenzelfde Lichaam kunnen niet zonder elkaar. Als een lid lijdt, lijden de anderen mee. Ze helpen elkaar, troosten elkaar, bemoedigen elkaar en verbergen elkaar. Zo ontstond die „Raad van familieleden van ECB-gevangenen”. Zijn vorige presidente, Lydia Vins, zit al gevangen. Haar plaats werd ingenomen door Galina Rytikowa, moeder van zes kinderen. Zo'n vrouw is allerm minst eezuchtig — ze kende de vervolgingen al van nabij, toen ze de leiding van de Raad aanvaardde. Haar man, Paul Rytikow, was namelijk al veroordeeld tot vijf jaar gevangenis: omdat hij het evangelie preekte en zijn kinderen onderwees in de geest van het evangelie. Voor en na zijn veroordeling werd hij voortdurend bewerkt, om voor de geheime politie te gaan werken en zo zijn straf te ontgaan. Om „een wolf te zijn in schapenvacht”, zoals hijzelf dat noemde. Galina is overigens blijkbaar niet lang presidente van de Raad geweest. Haar opvolger was Gennadi Kryoechkov, die een boodschap naar de vrije wereld zond, welke u meteen zult vernemen. Hij zwierf al jaren ondergedoken rond, op vlucht voor de politie. Huisvader met negen kinderen. Volgens de laatste berichten is ook hij gearresteerd.

—o—

De laatste boodschap, die Gennadi naar de vrije wereld zond voor hij de gevangenis inging, bevat een verzoek aan u en aan alle christenen over de wereld. Een verzoek om op 12 januari 1973 te bidden voor:

- de verdrukte christenen in de Sowjet-Unie en
- het evangelisatiewerk, opdat het evangelie in de Sowjet-Unie vrij verkondigd mag worden.

Dat verzoek is toch niet te veel gevraagd? Denkt aan de gevangenen, alsof gij met hen gevangen waart, zegt de Schrift. Denkt aan hen die mishandeld worden, als mensen die ook zelf een lichaam hebt, zegt de Schrift. Zij vragen u: bidt voor ons, want wij vertrouwen dat wij een goed geweten hebben, daar wij in alle opzichten de rechte weg willen gaan.

Dit is toch niet te veel gevraagd? Neem het u meteen maar voor, beste lezer, lieve lezeres, om vanavond voor het slapen gaan uw gebed te voegen bij de stroom van gebeden, die vandaag de Grote Hoorder van ons gebed „aanloopt als een waterstroom” (zoals onze vaders zeiden).

Het krachtig gebed van rechtvaardigen vermag veel. Elia was een mannetje als wij — maar op zijn gebed bleef de regen 3½ jaar uit; en op zijn gebed kwam de regen terug. Uw gebed is directe hulp aan onze vervolgd broeders en zusters. Doe het zonder uitstel. Vandaag. Morgen ook. Maak er een dagelijkse gewoonte van. Geen gebed komt onbetelbaar terug. Elk gebed komt terecht. De wereldgeschiedenis is al meermalen omgebogen op het gebed der gelovigen. Vraag daarom maar: het zuchten der gevangenen kome voor Uw aangezicht; laat de ten dode gedoemden in leven blijven, door de macht van Uw arm. En bid maar: Uw koninkrijk kome.

—o—

Een half jaar geleden werd een jonge Rus om zijn geloof gedood. Zijn naam was Ivan Mojsejev. Hij is twintig jaar geworden. Uit het blad „Kruistochten” haal ik de volgende samenvatting voor u.

Ivan werd in 1952 in Moldavië geboren. Hij groeide op in een christelijk gezin. Toen hij, 16 jaar oud, van school kwam, aanvaardde hij Jezus als zijn Heiland en Heer. Van jongs af kende hij het brandend verlangen om anderen over Jezus te vertellen. Niet alleen ging deze jongen voor in geheime kerkdiensten en was actief in jeugdwerk, maar ook in zijn loopbaan als chauffeur gebruikte hij elke gelegenheid om de blijde boodschap aan anderen door te geven.

Toen hij 18 jaar was moest hij in militaire dienst: het examen van zijn leven. Elke morgen stond hij eerder dan de andere soldaten op, om alleen met God te kunnen zijn. Zo

kreeg hij de kracht om te getuigen van het Licht, dat deze donkere wereld wil verlichten. En in deze vijandige omgeving sloeg het zaad van het evangelie wonderlijk aan: enkele soldaten luisterden naar zijn woorden, zonder daar door geërgerd te worden. Toen een politieke les door afwezigheid van een commandant in het water dreigde te vallen, besloten de manschappen hun eigen discussie te houden. Het thema werd gekozen: wat is het verschil tussen onze god en Ivan's God? Toen Ivan op een ogenblik zei dat zijn God almachtig is, merkte een sergeant op: als jouw God alles kan doen, laat Hij er dan voor zorgen dat ik morgen een paar dagen verlof krijg om mijn familie op te zoeken; als Hij dat kan geloof ik in Hem!

Wij zouden zeggen: ja, maar dáár is God niet voor!

Ivan was anders. Hij vroeg de Heere om raad. En de Heere gaf hem in het hart: vertel hem, dat Ik dat kan doen. Dus bleef Ivan tot lang na de discussie met de sergeant spreken en bidden om de verhoopte bekering van deze man.

Moet ik u nog zeggen, dat een hoge officier de volgende morgen de kazerne opbelde om te zeggen: dat de sergeant een paar dagen verlof moest hebben? Geen ding is voor Hem te wonderlijk. Hij hoort de stem van jonge raven — en zeker de stem van degenen, die Hem hard nodig hebben.

De officieren raakten in paniek. De hele kazerne beleed: zeker, er moet een God zijn! Toen de sergeant van zijn verlof terugkwam moest de troep aantreden. Ivan werd belachelijk gemaakt. Zijn gebedsverhoor werd verdoezeld. Maar de sergeant zei dapper: ik geloof nu dat God bestaat, want toen u weigerde mij verlof te geven deed God dit wonder. Iedereen heeft het gezien!

Hiermee was Ivan's lijdensweg begonnen. Hij werd nu tien tot twintig keer per dag opgeroepen om ondervraagd en gekweld te worden. Maar hij werd steeds op bijzondere wijze gesterkt. Hij kreeg visioenen te zien. Meestal bad en zong hij, als hij op het hoofdkwartier moest komen. Op een dag zag hij een engel, die tot vlak boven zijn hoofd daalde en zei: wees maar niet bang want ik ben bij je. Ivan gevoelde bij het komende verhoor de aanwezigheid van Gods dienaar en de angst was weg.

Eenmaal mocht hij een blik in de hemel slaan, als Stefanus. Eenmaal zong een groep engelen voor hem om hem te bemoedigen. Kort voor zijn dood schreef hij dan ook: Ik ben niet bang! Hij gaat mij voor. Treur niet over mij, lieve vader en moeder, want ik heb Jezus meer lief dan mezelf. Ik gehoorzaam Hem, zelfs als mijn vlees bang wordt of niet wenst te gehoorzamen. Mijn leven is mij niet zo veel waard als Hij. Ik zal niet doen wat ik zelf wil, maar wat Hij wil. Als Hij zegt ga — dan zal ik gaan.

Zijn laatste woorden aan al zijn vrienden luiden: wees getrouw tot de dood en Ik zal u geven de kroon des levens.

—o—

Op 17 juli 1972 kregen zijn ouders telegrafisch bericht: uw zoon is op tragische wijze omgekomen, vervoeg u alstublieft bij de kazerne. Ze kregen te horen dat hun zoon bij het zwemmen zou zijn verdronken. Maar het bewijs kregen ze thuis, in een dichtgesoldeerde kist: dat hij op afschuwelijke wijze was afgemaakt.

Ivan is een van de vele bloedgetuigen. Zijn verhaal is aan u doorgegeven opdat u er bij bepaald zou worden: welke voorrechten wij hebben boven onze gevangen broeders en zusters. Gedenk aan hen, die in gevangenis kwijnen. Laat hun gekerm voor Gods gezicht verschijnen.

En denk aan het simpele verzoek van de inmiddels gevangen Gennadi, om vandaag 12 januari 1973 met heel de christenheid mee te bidden voor de verdrukte christenen en voor de loop van het evangelie achter het ijzeren gordijn. Vandaag. Morgen ook. Maak er een dagelijkse gewoonte van.

B. JONGELING — GRONINGEN

Politieke balans

In de commentaren op de jongste Tweede-Kamerverkiezing, die we hebben kunnen horen en/of lezen, zijn vooral twee aspecten naar voren gekomen: polarisatie en deconfessionalisering. Terecht!

Onder polarisatie verstaat men verduidelijking en verscherping van de tegenstellingen. Zo is het eigenlijk niet goed gezegd, want het gaat niet om verschillende tegenstellingen, het gaat om de éne tegenstelling van twee grootheden. Zoals de aardbol twee polen heeft, de Zuid- en de Noordpool, zoals men bij een ovaal spreekt van twee polen, zoals men in de wereld van de electriciteit spreekt van een min- en een pluspool, zoals we in de menselijke verhoudingen, figuurlijk sprekend, zeggen dat deze de tegenpool is van die, zo is in de politiek een ontwikkelingsproces aan de gang waarin het hoe langer hoe duidelijker gaat om één tegenstelling, die tussen rechts en links. En daaronder wordt dan nú iets anders verstaan dan voorheen het geval was.

Voorheen verstond men onder „links-rechts” de antithese die er is tussen die politieke richtingen die niet en zulke die wél uitgaan van de Heilige Schrift als regel voor geloof en leven. Met betrekking tot het concrete verstaan van de Schrift in de actuele situatie kunnen er natuurlijk bepaalde verschillen bestaan, respectievelijk ontstaan, tussen degenen die zich onder haar als norm willen stellen. En dat wordt beïnvloed door verschillende factoren, als b.v. de kerkhistorische achtergrond, die zelfs tot zeer diepgaande verschillen van inzicht kunnen voeren, maar dat neemt niet weg dat er eenzelfde uitgangspunt is waarop men elkaar kan aanspreken en dat in de praktijk tot een redelijke samenwerking kan leiden. Aan de andere kant is er ook onder hen die zich niet aan de Schrift willen binden een zeer grote verscheidenheid, lopend van anarchie tot dictatuur. Het principiële uitgangspunt is daar het vrijheidsbeginsel van de Franse revolutie, dat geen God en geen meester erkent: géén God boven ons die Heer is over alle mensen, alle schepselen, géén menselijke heer boven ons die over ons iets te zeggen heeft, over ons enig gezag te oefenen heeft, ieder is zijn eigen heer en meester, ieder heeft zelfbeschikkingrecht. Deze politieke richting, die principieel niet-schriftuurlijk is, die principieel alle over ons gestelde gezag verwerpt, zou men naar de oorspronkelijke betekenis van het woord **democratisch** kunnen noemen. Het woord „democratie” betekent immers volksheerschappij. Volgens de democratie in deze oorspronkelijke betekenis is er niet een gezagsdrager die óver het volk gesteld is, daarover regeert, maar regeert het volk zichzelf, het volk heeft zelfsovereiniteit.

Natuurlijk kan ook de democratie er niet aan ontkomen dat er mensen moeten zijn die de regeermacht uitoefenen. Maar volgens haar zijn die mensen gemandateerd door het volk. Het volk kiest die mensen, opdat ze in naam des volks regeren. En bevallen ze het volk niet meer dan stuurt dat ze naar huis om in hun plaats andere aan te stellen. Zij zijn vertegenwoordigers van het volk, en dat volk kan z'n vertegenwoordigers naar believen ontslaan.

We onderkennen nu direct al dat de democratie — ik bedoel dus de oorspronkelijke, principiële — tot een innerlijke tegenstrijdigheid voert. Zij begint met de tweeheid van overheid en onderdanen te loochenen — het volk is z'n eigen overheid! —, maar die tweeheid is zó wezenlijk voor wat we „staat” noemen, is zózeer met de idee van „staat” gegeven, behoort zózeer juist tot het structuurprincipe van de staat, dat zij onmiddellijk na prijsgave van de tweeheid haar weer invoert. En dat gebeurt dan op verschillende manieren. Het kán zo gebeuren dat een grote groep van volksvertegenwoordigers, een

volkscomité, het voor het zeggen krijgt. Het is in de geschiedenis meermalen gebeurd dat zo'n volkscomité, hoezeer ook de „vrijheid” als leuze in z'n vaandel schrijvend, allermint ieders vrijheid eerbiedigde, maar juist met geweld zijn ideeën en inzichten wilde doorzetten. En omdat het in zo'n situatie vaak een verwarde boel werd, een chaos, stond menigmaal één sterke man op die als vertegenwoordiger van het volk bij uitnemendheid gold en op z'n eentje het gezag ging handhaven op dictatoriale wijze. Zo is uit de Franse revolutie van het eind der achttiende eeuw keizer Napoleon voortgekomen, die, let wel, zich niet „keizer van Frankrijk” maar „keizer der Fransen” noemde. Hij was dé Fransman bij uitnemendheid, de super-Fransman, hij was als het ware de top van een pyramide die onderaan begon met de brede volksmassa waaruit hij dan uiteindelijk opkwam. Principieel vanuit diezelfde gedachtenwereld is in 1870 het Duitse keizerrijk ontstaan: de Pruisische koning werd, let wel, niet „keizer van Duitsland” maar „Duits keizer”. Hij verenigde om zo te zeggen in zijn persoon alle Duitse deugden, hij was als het ware de vleesgeworden Duitse geest, en zo trad hij op als de drager van Duitslands grootheid, van Duitslands adeldom, als de volbrenger van Duitslands missie in de wereld.

Maar Napoleon werd — was van het begin af — een dictator, die zich heus niet ernstig inspande voor verheffing van de lagere volksklassen. En zo ging het in de grond van de zaak ook met de Duitse keizer. Frankrijk heeft na Napoleon nog menige revolutie beleefd, en het is opvallend dat in dit land van de grote revolutie nog sociale wantoestanden bestaan die wij allang niet meer kennen. In Duitsland brak in 1918 de revolutie uit, die eerst tot een chaotische toestand voerde en vervolgens, daaruit voortkomend, tot de dictatuur van Hitler. Men sprak van het nationaal-socialisme: Hitler was de belichaming van al het echt-Duitse nationale, en daarom was wat hij wilde echt nationaal en derhalve ook echt sociaal en socialistisch. Ieder was in principe méde souverain van Duitsland, had het méde voor het zeggen, maar allen waren om zo te zeggen in Hitler, hij was de éne, geweldige uitloper van het ganse Duitse volk. Wat hij wilde dát wilde het volk. En wanneer iemand er eens anders over dacht, dan kwam dát alleen maar hierom omdat hij op dat punt niet helemaal echt goed Duitser was, het echte Duitse niet recht inzag, daaromtrent in dwaling verkeerde. Die dwaling moest hij dan maar haastig prijsgeven, anders zou hij wel gedwongen worden om echt Duitser te zijn, echt Duits te denken en te handelen. Dat wil zeggen: hij zou er wel toe gedwongen worden blindelings voor de leider te bukken.

Een soortgelijke lijn is op te merken in de

geschiedenis van Rusland. De revolutie van 1917 voerde tot de dictatuur van Stalin.

Het is vanzelfsprekend dat in zulke landen maar één politieke partij recht van bestaan heeft, dat bij een verkiezing slechts kandidaten van één partij naar voren gebracht kunnen worden. Zij alleen zijn immers de ware dragers van de geest van het volk, de ware vertegenwoordigers van het volk. En het is vervolgens óók vanzelfsprekend dat zo'n volksvertegenwoordiging het altijd eens is met wat de top van het volk, die éne man, voorstelt. Men komt daar nooit in de moeilijkheid waarin Nederland op 't ogenblik verkeert.

Om misverstand te voorkomen voeg ik aan het bovenstaande toe dat meer dan eens door regeerders aanleiding is gegeven tot revolutie. Regeerders hebben vaak misbruik gemaakt van hun positie, zij hebben vaak geen oog gehad voor velerlei nood onder het volk, voor sociale misstanden, zij zijn vaak niet erop uit geweest het volk te dienen zonder dienaren van het volk te worden, zij hebben vaak meer eigen grootheid en macht en rijkdom gezocht.

Het is volkomen verstaanbaar dat mensen, die wél oog hadden voor sociale noden en misstanden als b.v. in het Tsaristische Rusland bestonden, in verzet zijn gekomen. Het ontstaan van het socialisme is waarlijk niet raadselachtig. Vooral niet wanneer men nog bedenkt dat het wortelt in het historische materialisme van Karl Marx, waarin het materiële als uitgangspunt genomen wordt en beschouwd wordt als het spirituele overheersend: waarom steelt iemand? omdat hij niet genoeg heeft; welnu, geef hem genoeg, dan wordt hij een goed mens!

Er is (dit tussen haakjes) groot verschil tussen sociaal en socialistisch. Socialisme is principieel revolutionair, verheft het sociaal-economische tot het alles beheersende in het leven; sociaal-zijn betekent, behoort te betekenen, dat we oog hebben voor de naaste, de medemens.

Nu is de geest der revolutie behalve de socialistische kant ook nog een andere kant opgegaan. De leuze: geen God, geen meester! vrijheid voor ieder! heeft óók gevoerd tot het liberalisme. Liberaal, dat betekent vrijheidsgezind, en het betekent tegelijk vrijzinnig: ik ben vrij in m'n zinnen en denken, ik mag over de dingen denken zoals ik, heer en meester, zelf wil, ik heb geen gegeven norm waaronder ik me stel, geen norm die m'n denken en handelen bestuurt, ik heb geen vooroordeel, geen principieel uitgangspunt waardoor ik m'n denken en doen laat richten, ik ben vrij! En als ieder vrij is, welan, laat dan ook ieder z'n eigen boontjes doppen, laat dan ook ieder voor zichzelf zorgen. Deze vrijheidsidee heeft geen oog voor de naaste: die naaste is immers ook vrij, hij moet z'n eigen weg maar zoeken!

Het is duidelijk dat het liberalisme, de vrijheid verheffend en alle vooroordeel verwerpend, één groot vooroordeel heeft, namelijk het vooroordeel: ik ben vrij! En als consequent vandááruit gedacht wordt loopt de boel fout. Het is er geen naaste voor wie we medeverantwoordelijkheid dragen, dan wordt het: ben ik mijns broeders hoeder?, dan geeft het niet of men met miskening en achteruitzetting van een ander zoekt vooruit te komen, en dan zoekt men, eenmaal in een comfortabele positie aangeland, de gevestigde orde te handhaven.

Binnen het liberalisme zijn in de geschiedenis ook weer verschillende stromingen te onderkennen. Naast de liberalen, die helemaal bij de oorspronkelijke ideeën bleven, zijn er ook gekomen die toch meer oog hadden voor de verschillende lagen van de bevolking. Er kwam destijds naast de Liberale Staatspartij een Vrijzinnig-Democratische Bond. Aan het woord „democratisch” kan men zien dat het inzicht was doorgebroken dat het gehele volk, in ál zijn geledingen, een rechtmatige plaats heeft, moet hebben, in het bestel. Het is na de oorlog zo geworden dat, hoewel aanvankelijk iemand als Mr Oud, behorend tot de Vrijzinnig-Democraten, meegedaan heeft met de oprichting van de Partij van de Arbeid, de liberaal gezinden zich verenigd hebben in de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie, de V.V.D. — dat betekent: veel vrije dagen! hoorde ik een schooljochie zeggen —.

Hoezeer nu heden ten dage socialisme en

liberalisme scherp tegenover elkaar staan, zij stoeien — om de term van Kuyper te gebruiken — op één wortel. En nu is de narigheid deze dat zij tweeën ons voorgesteld worden als het alternatief „links-rechts”. Dát is de polarisatie van vandaag de dag, het tegenover elkaar stellen van twee polen, waartussen men moet kiezen. En, hoewel socialisme en liberalisme beide principieel links zijn — in het verleden hebben ze, hoezeer ook tegenover elkaar staand, meer dan eens de handen ineen geslagen om een kabinet van christelijke signatuur ten val te brengen —, gebruikt men hiervoor de terminologie links-rechts. Links is dan de richting die democratisering wil, in het bedrijfsleven, in het onderwijs, meer mogelijkheden voor wat men noemt de werknemers, verhoging van de inkomens, kortom maatschappijvernieuwing. En rechts is de richting die meer wil vasthouden aan de eenmaal gevestigde orde, aan de handhaving van het gezag, aan de waarde van het geld etc.

Er is wel enige reden voor dat de terminologie „links-rechts” langzamerhand is geëvolueerd met een totaal andere inhoud. Men onderkende ook vroeger in een christelijke — dus rechtse — partij wel een vleugel die meer behoudend was, en een vleugel die meer voelde voor hervormingen, en dan sprak men wel van de *droite* en de *gauche*, de rechter- en de linker-(vleugel). Expres gebruikte men daar de Franse woorden voor en niet de Nederlandse: links-rechts, omdat die een andere inhoud hadden. Maar al was het dan Frans, het was dan toch maar zo dat men sprak van rechts en links. Anderzijds waren er in het linkse kamp ook verschillende stromingen, conservatieven en radicalen, socialisten en liberalen, dan nog weer vrijzinnig-democraten, en ook communisten.

Het alternatief „links-rechts” werd ons in de dertiger jaren voorgehouden door de N.S.B.: Mussert of Moskou! zo klonk het en zo was het te lezen. Er zijn maar twee mogelijkheden, twee polen. Het zou eerlijker geweest zijn wanneer men naast — tegenover — Moskou Berlijn gesteld had. Maar goed, het was dan Mussert of Moskou. En de partij van Mussert werd in die dagen al uiterst rechts genoemd, terwijl dan de communistische partij uiterst links was. Dit laatste is wel juist, maar het nationaal-socialisme was evengoed links, en op een extreme manier. Of we nu kwamen te staan onder de dictatuur van Hitler of onder die van Stalin — tussen die twee was nu waarlijk niet zo'n onoverkomelijke kloof. Hitler wist ook, toen het in z'n kraam te pas kwam, een overeenkomst met Stalin te sluiten. En Stalin zag daar op dat moment ook voordeel in. Het nationaal-socialisme is nu uit Nederland verdwenen, althans uit het openbare leven, maar nu wordt dan de partij voor Vrijheid en Democratie uiterst rechts genoemd. Met de communisten behoeven we hier nog niet zo erg te rekenen, die kunnen we wat betreft de vraag naar het bezetten van posten in het kabinet gevoegelijk buiten beschouwing laten. Maar de socialisten, die zijn present en geven duidelijk *acte de présence*. Liberalen en socialisten — niet het minst eerstgenoemden — hebben er in de verkiezingscampagne duidelijk op gewerkt zich af te zetten tegen de ander, zij hebben gewerkt aan de polarisatie. En dat is voor een belangrijk deel gelukt. De liberalen zijn sterk vooruitgegaan wat betreft hun zeteltal in de Tweede Kamer, de socialisten zijn ook vooruitgegaan, hoewel minder sterk. Naast de socialisten hebben hun vrienden van de Politieke Partij Radicalen hun aantal krachtig weten op te voeren, de derde in het bondgenootschap, D 66, heeft het er minder goed afgebracht. Maar tesamen hebben de progressieve drie, zoals ze zich noemen, toch 4

zetels gewonnen.

De confessionele partijen zijn daarentegen tesamen 10 zetels achteruit gegaan. Weliswaar komt er één A.R.-man meer in de Kamer, maar C.H.U. en K.V.P. hebben zoveel minder stemmen gekregen dat de drie tesamen er 10 zetels op verliezen.

Die confessionele partijen worden door degenen die hun uitgangspunt nemen in de éne tegenstelling rechts-links (in de nú gangbare betekenis), ook wel genoemd conservatieven en progressieven (behoudenden en vooruitstrevenden), beschouwd als een soort centrum-blok. Zij zitten ergens in het midden tussen rechts en links. En dan zijn er nog schakeringen: de ene politicus zit wat dichterbij rechts, de andere wat dichterbij links. Maar de hele club is toch een centrum-blok, een tussenin-groepering. Mr Burger zei op de avond van de verkiezingsdag, toen zijn commentaar op de uitslag gevraagd werd: de confessionelen zullen nu moeten kiezen; dat willen ze eigenlijk nooit doen, ze willen altijd van twee walletjes eten. M.a.w.: als het hun te pas komt gaan ze met rechts — de liberalen — in zee, en een andere keer, als hun dat zint, stappen ze met links in de boot. Ze hebben gedurende de verkiezingscampagne noch de een noch de ander radicaal willen afwijzen als eventuele toekomstige regeringspartner, maar nu zullen we er haring of kuit van moeten hebben! De polarisatie — er zijn principieel maar twee richtingen en mogelijkheden, links en rechts — zet zich door en ieder zal zich naar dat patroon moeten voegen.

De uitdrukking: „van twee walletjes willen eten” klinkt niet erg sympathiek en is niet erg sympathiek. Zij houdt in dat men uit is op eigen voordeel, dat men graag naar alle kanten — naar de twee kanten — de mogelijkheid open houdt voor eigen eer en heerlijkheid ministerposten te kunnen gaan bezetten. Het is best mogelijk — 't zijn allemaal mensen met verkeerdheden en gebreken —, dat zich onder de confessionelen vooraanstaande mensen bevinden die graag voor zich op de ministerpost zouden mikken. In dat opzicht zijn ze evenwel heus niet slechter dan vooraanstaande politici uit andere kampen. Maar daar gaat het tenslotte niet om in de uitlating van Mr Burger, hij heeft het vermoedelijk niet eens zo kwaad bedoeld. Wat Mr Burger stelde: de confessionelen zullen nu moeten kiezen: vóór progressief en links of vóór conservatief en rechts, heeft als uitgangspunt dat er in de grond van de zaak een alternatief is: een keus tussen niet meer dan twee mogelijkheden. In precies dezelfde geest werd gesproken op de vergadering van de partijraad van de P.v.d.A., gehouden op zaterdag 9 december. Daar werd door de voorzitter gezegd dat de K.V.P. gedrongen moest worden in de richting van een progressief beleid en dat dat mogelijk ertoe zou kunnen leiden dat in de toekomst die partij mede verantwoordelijkheid zou dragen voor zulk een beleid, terwijl de heer Den Uyl opmerkte dat de K.V.P. de keus zou moeten doen tussen de V.V.D. en de progressieve concentratie.

Het is te verstaan dat mensen die voor de **principiële** tegenstelling „rechts-links”, dat is dus: al of niet vanuit de Schrift, geen oog hebben, het zo zien. Het is in de praktijk ook zo dat een christelijke partij in het ene geval, wat het concrete beleid betreft, het eens kan zijn met de socialisten en in het andere geval met de liberalen. Zij voelen vanuit het Evangelie voor de naaste, hebben oog voor zijn nood, zij komen op voor gerechtigheid in de samenleving, voor erkenning van het **mens-zijn** van de naaste. Maar aan de andere kant hebben zij oog, eveneens vanuit het Evangelie, voor 's mensen vrijheid en verantwoordelijkheid, voor de beperktheid van de staatsbevoegdheid, en tegelijk voor de roeping van de overheid om gezag te oefenen. Een christelijke partij is vanuit het Evangelie niet óf progressief óf conservatief. Zij is vanuit het Evangelie progressief, vooruitstrevend, in zoverre zij zal erkennen dat we het volmaakte geenszins gegrepen hebben en dat we steeds naar hervorming hebben te zoeken en te streven. Maar zij is in zoverre conservatief, behoudend, dat zij niet zo maar het historisch geworden en verkregen ondersteboven wil werpen doch in de lijn der historie naar verbetering zal staan. Toen Jezus op aarde was en daar Zijn ko-

ninkrijk bracht wierp Hij niet alles omver, hoezeer Hij daarop de meest scherpe en meest fundamentele kritiek had. Zijn koninkrijk was als een zuurdesem dat langzaam doorwerkt. En het is bergen gaan verzetten!

Een christelijke partij kán zich daarom van te voren niet binden aan de éne of de andere groepering, zoals de heer Den Uyl en zijn vrienden zich van te voren aan elkaar hebben gebonden, zelfs in deze vorm dat zij alvast maar een schaduwkabinet formeerden en presenteerden (bij de vorige verkiezing op nog krasser wijze dan deze keer). Dat zich niet willen binden wordt natuurlijk geschoven op een berekeningstactiek: eerst de kat uit de boom kijken en dán pas voor de dag komen. En het kan best zo zijn dat dat méé een rol speelt. Maar **principieel** is het zo dat een christelijke partij dat niet doen kan.

Het spreekt vanzelf dat de duidelijkheid daaronder lijdt. In elk geval dié duidelijkheid die slechts het dilemma „links-recht” (in de nu gangbare zin) ziet. Maar dié verwachte en gehoopte en geëiste duidelijkheid gaat dan ook van dat dilemma uit. En dat dilemma is onjuist.

Iets anders is dat bij de christelijke partijen vaak niet duidelijk wordt wat nu het woord „christelijk” in hun vaandel inhoudt. Zij schijnen er tegenwoordig behoefte aan te hebben zichzelf christen-democratisch te noemen. Waarom? Het woord „democratie” dat eigenlijk volksheerschappij betekent, past niet bij een partij die principieel de volksheerschappij afwijst. In latere tijd is het woord ook zoets als „volksinvloed” gaan betekenen. Het volk heeft recht van meespreken. Daarom hebben we een parlement (van het Franse *parler* = spreken). En dat is een goede zaak. Wanneer een volk in de loop der historie tot politieke mondigheid komt moet het niet gaan volgens de regel: zonder mij, over mij. Zo moet het ook niet gaan in een bedrijf. Een verstandig werkgever zal zijn werknemers betrekken in de gang van zaken. Hij zal overleg plegen met zijn mensen: hoe zullen we dit aanpakken en hoe dat? (Tussen haakjes: „werkgever” en „werknemer” zijn eigenlijk erg nare termen; aldus benoemd zijn deze mensen de zelf-sovereine lieden die werk **geven** en **nemen**.) Democratie, **bedoeld** in de zin van **volksinvloed** is een goed iets. Maar waarom noemt men zichzelf zo graag democratisch? Zou het niet zijn om, weer het dilemma links-rechts, progressief-conservatief als uitgangspunt nemend, aan de linkerzijde en óók bij de kiezersmassa de indruk te wekken: wij zijn heus wel vóór het volk, wij willen heus wel op de bres staan voor de gewone man, wij zijn niet autoritair gezind?

In de kringen van de K.V.P. leeft dit, dunkt mij, het meest. Daar is men het meest geporteerd voor een Christen-Democratische Unie, die de drie grotere confessionele groeperingen in één partij verenigt. Maar dáár is ook na de verkiezing duidelijk de wens uitgesproken dat een „links” kabinet zou worden geformeerd, en ook dat men nu maar eens moest ophouden met te lonken naar A.R. en C.H. Het is begrijpelijk dat de progressieve drie, alvorens hun bereidverklaring een kabinet te vormen in daden om te zetten, juist van de K.V.P. de belofte verlangen niet a priori zulk een kabinet het regeren onmogelijk te maken. Dat hele gedoe is eigenlijk een hoogst kwalijke zaak. Wanneer een regeringskabinet optreedt behoort het zo te gaan dat elk wetsvoorstel op z'n eigen mérites bekeken wordt. Is het goed dan moet men ervóór stemmen, is het slecht dan moet men het bestrijden en ertegen stemmen. Maar men moet niét, ómdat een voorstel komt van een „linkse” regering, ertegen stemmen aangezien men nu eenmaal politiek in een andere hoek zit. Dat van te voren al een belofte in deze richting gevraagd wordt tekent de verwording van onze politieke toestand. Het tekent ook opnieuw de polarisatie.

En hierbij is nóg iets aan de hand. De heer Den Uyl wenst een binding van het kabinet aan de fracties in de Tweede Kamer. Nú is het kabinet dat hij wil formeren slechts „gebonden” aan de drie fracties, die echter met elkaar geen meerderheid vormen. Dáárom ziet hij geen kans tot werkelijke kabinetsformatie te komen zonder de genoemde belofte. Mét die belofte heeft hij dan min of meer de K.V.P.-fractie ook „gebonden”, en dan is er een meerderheid in de Kamer.

Maar van K.V.P.-zijde wordt in dit verband onomwonden gezegd: wij voelen er niet voor als bijwagen van de progressieve drie te fungeren; als we dan mee moeten doen, dan willen we ook mede regeringsverantwoordelijkheid dragen.

Het moest eigenlijk een vanzelfsprekende zaak wezen dat de leden van de Tweede Kamer telkens weer, bij elk wetsvoorstel, in het besef van hun verantwoordelijkheid als vertegenwoordigers van het Nederlandse volk, onderzoeken en zich afvragen of met zo'n wet het belang van het volk gediend wordt. Dát alleen mag het criterium zijn. En geen rol mag spelen de vraag: welk kabinet of welke minister heeft het voorstel ingediend? Het is echter helaas hoe langer hoe meer zo geworden dat de leden van de Kamer zichzelf bezien als vertegenwoordigers van een partij. En nog een stapje verder: men gaat de leden van het regeringskabinet beschouwen als vertegenwoordigers van partijen. Niet maar: meneer X zit in de Kamer voor die of die partij — dat is al fout! —, maar ook: meneer X zit in het kabinet voor die of die partij — dat is nog veel erger fout! —. Ik heb de indruk dat de heer Den Uyl in deze lijn zijn binding van het kabinet aan de fracties ziet. En dan moeten dié fracties die in het kabinet „vertegenwoordigd” zijn natuurlijk het regeringsbeleid steunen. Men is niet vrij tégen te stemmen. Deze gedachte leeft min of meer overal wel, althans in de kringen van die partijen uit wier midden al eens mensen een ministerspost bezet hebben. En het is enerzijds ook vanzelfsprekend dat de fracties van die partijen uit wier midden de ministers benoemd zijn het beleid van zo'n kabinet zullen steunen. Maar dat mag niet gebeuren, omdat het hún mensen zijn die dat beleid vormen, dat mag alleen omdat zij het met de lijnen van dat beleid eens zijn. Een kabinet komt tot stand, méde op grond van de samenstelling van de Kamer, opdat een vruchtbare samenwerking, een vruchtbaar samenspel mogelijk zij. Maar is het kabinet er eenmaal dan heeft het zijn eigen zelfstandigheid en verantwoordelijkheid, terwijl de Kamer óók haar eigen zelfstandigheid en verantwoordelijkheid heeft.

Het is ook eigenlijk een wat vreemde zaak dat een kabinet verdwijnt wanneer er verkiezing van een nieuwe Kamer geweest is. Een kabinet behoort te verdwijnen wanneer er zúlk een botsing komt met de Kamer — door het afstemmen van een ingrijpend wetsvoorstel of door de aanneming van een ingrijpende motie van wantrouwen of iets dergelijks — dat het kabinet de verdere verantwoordelijkheid niet op zich kan nemen. Het kabinet Biesheuvel behóefde niet de portefeuilles ter beschikking te stellen toen twee ministers meenden niet langer te kunnen meewerken. Er was géén botsing met de Kamer. Maar ook deze houding vloede weer voort uit de idee van binding van het kabinet aan fracties. De heer Biesheuvel had in de plaats van de twee weggaande ministers twee andere kunnen zoeken. En het was helemaal dwaasheid dat men daarna ging spreken van het tweede kabinet Biesheuvel. Het was hetzelfde kabinet, ook nog afgezien van het feit dat dezelfde personen erin bleven zitten minus de twee heengegane. Maar ook in deze dingen zal de polarisatie wel een rol gespeeld hebben.

Die polarisatie: het dilemma links-rechts, progressief-conservatief, democratisch-autoritair, werkt ook de deconfessionalisering in de hand. Men gaat denken vanuit deze tweedheid, vanuit dit alternatief, en ziet een reëel verband tussen christendom en politiek niet meer zitten. Dat spreekt het sterkst in de kringen van K.V.P. en C.H. Een belangrijk aanaal Rooms-Katholieke „werknemers” heeft op Den Uyl gestemd en zo zal het ook wel zijn met „werknemers” die voorheen C.H. stemden en mogelijk ook met A.R.-mensen. En ik maak me sterk dat heel wat welgestelde Rooms-Katholieke industriële liberaal gestemd hebben, hetgeen wellicht ook geldt voor ontspronkelijk A.R. of C.H. stemmenden. Men ziet geen verband meer tussen Evangelie en politiek, óók al omdat de confessionele partijen erin tekortschieten dat doorzichtig te maken, en men laat zich dringen in het alternatief dat van andere kant hoe langer hoe meer opgedrongen wordt. Dat het verband tussen Evangelie en politiek zo weinig duidelijk wordt ligt ook, en in niet geringe mate, hieraan dat in allerlei kerken

Ons vakantieplan 1973

Oostenrijk

Deze unieke Jongerenreis naar het Bregenzerwald wordt dit jaar door de vele aanvragen twee keer gehouden en wel op 2 juli t.m. 11 juli en 16 juli t.m. 25 juli.

De boerderij van mevr. Flatz, in het bergdorp Schwarzenberg geeft ons volop gelegenheid van deze kampeerreis te genieten.

De prijs, alles inbegrepen, f 300,—.

Aanmelden bij de reis- en kampleider

J. WIJNSMA, LANGROUWSTERWEG 296 a — OOSTER-NIJKERK (Fr.)
TELEFOON 0 5192-293.

leidinggevende personen het accent van de verlossing helemaal of bijna helemaal leggen op de intermenselijke verhoudingen, op wat men noemt de horizontale lijn, terwijl de verticale lijn, de verhouding tussen God en ons, op de achtergrond komt te staan of geheel in de mist verdwijnt. Nu moet gezegd worden dat in het verleden de kerk, de kerkmensen, vaak te weinig aandacht besteed hebben aan het intermenselijke. In christelijke kring was de houding van menigeen praktisch liberaal. Het is niet helemaal bevreemdend dat, ik meen in de twintiger jaren, een Christen-Democratische Unie werd opgericht, waarvan heel wat mensen die altijd A.R. of C.H. gestemd hadden lid werden. Hier ligt in het verleden een schuld, en die rekening wordt gepresenteerd.

Uit de deconfessionalisering en de polarisatie, die wederzijds op elkaar inwerken, is m.i. ook de grote winst van de P.P.R. te verklaren: de P.P.R. behoort tot de „progressieve concentratie” maar had als lijststaanvoeder een Gereformeerd iemand. Allerlei mensen, die eigenlijk wel „links” wilden stemmen, maar toch niet helemaal los waren van een band tussen Evangelie en politiek, hebben hier hun heil gezocht.

Maar het proces schrijdt voort en werkt door. Het is al wel eens openlijk gezegd dat we in Nederland naar een twee-partijstelsel moeten zoals men dat in Engeland heeft — de liberalen daar kan men gevoegelijk verwaarlozen —, en in grote mate ook in Duitsland, al speelt daar de partij van Scheel ook nog wat mee.

Dit is een betreurenswaardige ontwikkeling. Een ontwikkeling die haar wortel heeft in de idee dat we in de politiek alléén maar met menselijke verhoudingen te doen hebben, dat we daar niet te maken hebben met God en met Zijn Woord, het Evangelie, al blijft er dan voor individuele mensen over dat zij hun praktisch-politieke denkbeelden willen gronden op het Evangelie. In wézen hebben we echter dan alleen te maken met het alternatief dat intern in principieel-links aanwezig is.

Nu zal ik de laatste zijn die beweert dat het eenvoudig is het Evangelie te „vertalen” in een concreet politiek program met daaruit voortvloeiend beleid. Christelijke politiek is nog wel iets anders dan het aanheffen en hanteren van enkele een „christelijke” massa gemakkelijk aansprekende leuzen. Hij die, christen zijnde, op een politieke post geroepen wordt, zal altijd o.a. moeten bedenken dat in de nieuwtestamentische bedeling niet meer een bepaalde natie de kerk vormt maar dat de kerk vergaderd wordt uit alle volkeren, dat een regering, bestaande uit christen-mensen, dus niet het recht heeft haar christelijke opvatting en normen als landswetten aan het volk op te leggen. Hij zal ook moeten bedenken dat het koninkrijk Gods werkt als een zuurdesem, om dan in dié lijn te trachten invloed te oefenen. Dat is erg moeilijk wanneer het gaat om een concreet beleid. Maar het zal toch in dié richting gezocht moeten worden. En dan zal publiekelijk duidelijk moeten worden dat dit of dat beleid in die richting gaat, en dat dat waarlijk verlossend werkt en in het waarachtig belang van het volk is.

Vervolg van pag. 10

Wat deed Truman óók?

Deze conferentie leidde tot de opstelling van een rapport dat een beeld gaf van de aard en de omvang van de economische problemen waarmee het geteisterde Europa te worstelen had. Dit rapport werd reeds op 22 september d.a.v. door de vertegenwoordigers van de zestien landen ondertekend en aan de regering van de U.S.A. overhandigd.

Na een grondige bestudering van dit rapport in de V.S. kwam de bekende Wet op de buitenlandse hulp (**Foreign Assistance Act of 1948**) tot stand die op 3 augustus 1948 door president Truman werd ondertekend. Truman had zich van meet af met alle kracht achter dit plan gesteld en de aanvaarding ervan op alle mogelijke manieren bevorderd.

Deze wet schiep de mogelijkheid dat aan Europese landen schenkingen en leningen in dollars werden verstrekt die o.m. konden worden gebruikt om in de dollargebieden de voor het economisch herstel noodzakelijke goederen te kopen.

Als resultaat van deze wet kwam de Organisatie voor Europese Economische Samenwerking (de O.E.E.S.) tot stand. Deze stelde een fantastisch herstelprogramma op. En daarna kwam de Amerikaanse hulpverlening op gang. Een dergelijke hulpactie had de wereld nog nooit beleefd.

Het Marshall-plan was bedoeld als een hulpverlening gedurende vier jaar.

In die vier jaar ontving Nederland niet minder dan **819,3 miljoen dollar ten geschenke!** Voorts ontving het tegen zeer lage rente (2%) 149,5 miljoen dollar en aan indirecte hulp nog 156 miljoen dollar. Dat is tezamen 1.124,8 miljoen dollar. Dat wil zeggen: ongeveer **drie en een half miljard gulden!** Guldens die toen zeker drie à vier maal zoveel waard waren als die van nu!

Door deze fantastische hulp werd Nederland — en ook andere Europese landen die even genereus werden geholpen — uit het economisch moeras geholpen waarin het door de oorlog was weggezonden en werd de basis gelegd voor onze huidige welvaart.

☆☆☆

Het lijkt me een kwestie van objectieve geschiedbeschrijving, en niet minder van eenvoudige dankbaarheid, er bij de dood van Truman ook in herinnering te brengen wat hij, en onder zijn leiding ook de Verenigde Staten, voor het geteisterde en straatarme Nederland van na de oorlog heeft gedaan.

F. VAN DER MEER — ENSCHEDE

Het structuralisme

(1)

Men zegt wel eens, dat Claude Lévi-Strauss de vader is van het structuralisme, maar dat Ferdinand de Saussure de grootvader was. Wat is eigenlijk een structuur? Het eenvoudigste antwoord is: een bouwspel, een bouwwerk. Saussure nam graag het schaakspel als voorbeeld. In zo'n spel, in de opstelling van de stukken, in de stand van zaken op een bepaald ogenblik zien wij een structuur. Al die torens, lopers, pionnen staan daar niet zomaar wat chaotisch en willekeurig door elkaar, maar er zit een systeem in. Juist voor degenen die niets weten van de regels van het spel **lijkt** het een chaos, maar dat is niet zo; de opstelling beantwoordt aan een patroon. Als men zich bij het verplaatsen van de stukken niet houdt aan de vastgestelde regels, kan men zich misschien nog wel amuseren, maar wat men dan doet is geen schaken meer. Dat is het eerste kenmerk van het spel: er zijn regels, waaraan men zich houdt. En het tweede is, dat elke verandering in de opstelling van de schaakstukken een andere bundeling van relaties tot gevolg heeft: de plaats waar het stuk staat bepaalt mee de waarde, de kracht, de mogelijkheden. De stukken staan niet in hun eentje op het bord, maar ze onderhouden betrekkingen met andere en die betrekkingen zijn **wederkerig** en niet zelden gecompliceerd van aard. Vervolgens gaat het er in het schaakspel niet om, hoe het enkele zetten terug is geweest, maar hoe het **nu** is. Bij het npraten zet men de stukken wel eens terug en dan overweegt men achteraf, wat een betere zet geweest zou zijn, maar dat zijn beschouwingen die voor de gespeelde partij niet meer meetellen: de beslissing verandert er niet door. Men zegt het ook wel zo: het gaat om de synchronie, niet om de diachronie, met andere woorden: het actuele moment is belangrijk, niet de ontwikkeling, de geschiedenis. En dan is er nog een laatste ding, dat de aandacht verdient (het is al genoemd): het individuele stuk is ondergeschikt aan het systeem van relaties en krijgt in dat systeem pas zijn betekenis; maar het is ook maar in zeer beperkte mate vrij. De mogelijkheden zijn beperkt en **zodra** een van die mogelijkheden werkelijkheid geworden is, zijn de andere geblokkeerd. Dat zijn de vier springende punten in het beeld van het schaakspel: de ondergeschiktheid van het in-

dividu en van de geschiedenis enerzijds en aan de andere kant het op de voorgrond treden van het regelende patroon en de onderlinge betrekkingen.

Saussure heeft dit structuralistische denken toegepast op de taalkunde. Hij woonde en doceerde in Genève en schreef in het Frans een baanbrekend werk, waarin hij er de nadruk op legt, dat de historische bestudering van de taal teveel aandacht heeft gehad en de synchronische bestudering, de dwarsdoorsnee op een bepaald ogenblik dus, te weinig. Let wel, hij vindt die historische studie niet waardeloos, maar hij verlegt het accent. Als ik Frans wil leren spreken, is het niet nodig dat ik weet hoe deze taal er 500 jaar geleden uitzag of hoe de uitspraak van Karel de Grote en diens kleinzoon geweest is; dat is wel leuk, wel interessant voor belangstellenden, die er een persoonlijke hobby van maken, maar het is niet **nodig**. En in de wetenschap kan die kennis van de geschiedenis wel nuttig zijn, maar ze heeft toch slechts een dienende plaats, ze is niet het eerste doel. Saussure ziet op de voorgrond het **systeem**, het taalsysteem met zijn regels en zijn eigen opbouw zoals die er op een zeker moment uitziet en die systeem noemt hij **langue**. Het gebruik dat iedere spreker van die langue maakt, zijn persoonlijke gebruik met zijn eigen bijzonderheden in woordkeus, de uitspraak, etc. noemt hij **parole**. En die twee staan natuurlijk niet los van elkaar: eigenaardigheden uit de **parole**, uit de individuele sfeer dus, dragen vaak een creatief karakter en kunnen in het systeem worden opgenomen en tot algemeen bezit worden (denk maar aan het woord 'omturnen'; in de oorlog spraken de Duitsers van 'hamburgiseren', d.w.z. net zo plat gooiën als Hamburg: Keulen en Dresden werden 'hamburgisiert'). Omgekeerd heeft ook de **langue** invloed op de **parole**: het is beslist nodig dat op de Duitse scholen onderwijs wordt gegeven aan de Duitse kinderen in de beruchte naamvallen en de daaruit voortvloeiende moeilijkheden, anders brengen ze er zelf ook weinig van terecht; men zegt dat de Berlijners **mir** en **mich** in hun eigen spreektaal lelijk door elkaar halen. Tot zover dan de grootvader.

En nu de vader van het structuralisme: Lévi-Strauss. Deze man heeft veel gereisd, met name in die delen van Amerika, waar men nog Indianen aantreft, dus bij voorbeeld Brazilië (het Amazone-gebied). Hij heeft het leven van deze 'primitieven' bestudeerd, hij is een van de grote mannen van wat men tegenwoordig wel noemt de antropologie van de niet-Westerse volken. En over zijn bevindingen heeft hij een aantal boeken geschreven, waarvan onder meer beroemd is geworden **La pensée sauvage**, in het Nederlands vertaald onder de titel **Het wilde denken**. Hij stelt dit 'wilde denken' tegenover ons 'getemde' denken. **Ons** wil hier dus zeggen: dat van de Westerse volken, die beschaafd zijn (nou ja!) en wetenschappelijk. Eigenlijk is het niet waar; hij stelt die twee niet tegenover elkaar, maar **naast** elkaar, ze lopen parallel. **Hun** denken heeft een eigen logica, het is concreet; dat van ons is in hoge mate abstract. Maar men moet niet te snel concluderen. Het chinook (een Indianentaal) bevat veel abstracte woorden. Er zijn er echter ook die niet de overkopende verzamelnaam kennen, maar wel de vele concrete namen voor de variëteiten. We kunnen voorbeelden kiezen uit onze eigen omgeving: wel beuk en eik, maar niet 'boom'; wel baars en snoek, maar niet 'vis'. Dit mag dan concreet denken zijn, maar het hoeft daarom nog geen armoede te betekenen; het kan veeleer juist wijzen op gespecialiseerd denken. Als ik bij voorbeeld niet zo goed thuis ben in de bankwereld en niet precies het verschil weet tussen aandelen en obligaties, dan zeg ik maar 'waardepapieren', maar dat is dan bij gebrek aan betere kennis en niet vanuit een grote rijkdom in mijn denken! Wij moesten, zegt Lévi-Strauss, er nu maar eens mee ophouden die Indianen en andere niet-Westerse volken uit de hoogte te bezien, vanuit onze eigen superioriteit. Zij zijn allerminst achterlijk, maar ze zijn wel anders. Het is steeds een kenmerk van primitief denken, als men **anders** verwacht met **achterlijk!** Allerlei voorbeelden haalt Lévi-Strauss aan om duidelijk te maken, dat het 'wilde' den-

ken zijn eigen logica heeft en op eigen wijze de werkelijkheid structureert met zijn magie en ritm. Daarbij speelt de geschiedenis nauwelijks een rol; het gaat om de toestand op een bepaald ogenblik, in die samenhang, in dat cultuurpatroon. Hun denken in mythen en ritm classificeert en generaliseert, is dus ook wetenschappelijk. Centraal staat het **totemisme**: de verschillende stammen vereenzelvigen zich met dieren of planten en geven zo te kennen in welk opzicht ze afwijken van andere clans. Zeer belangrijk zijn ook de verwantschapsstructuren. Het verschil tussen natuur en cultuur is namelijk, volgens Lévi-Strauss, het volgende: de natuur wordt gekenmerkt door universaliteit, de cultuur door regel en orde. Daar waar de regel universeel is, bevindt men zich op de overgang tussen beide, daar is het scharnier. Welnu, overal treft men de regel aan in de structuren der verwantschap, aldus Lévi-Strauss, dat incest verboden is; de vader mag (bij voorbeeld) niet trouwen met zijn eigen dochter. Vanwaar dit **incest-verbod**? Het vindt zijn oorsprong niet in eugenetische overwegingen (het voorkómen van inteelt), noch in moraal of religie, maar in een 'onbewuste' gewoonte die wel degelijk zin heeft. Vrouwen zijn namelijk ruilobjecten, waarmee een communicatie tot stand wordt gebracht zoals dat ook gebeurt met woorden in een taal. De woorden in een zin zijn vervangbaar door andere woorden, waardoor de mededeling verandert; het zijn 'pionnen' op het schaakbord, hun waarde ontlenuen ze aan het systeem en het systeem moet zich bedienen van die woorden, maar op zichzelf, als individuen, betekenen ze niets. Zo staat het nu ook met de vrouwen: aan het ruil-systeem ontlenuen ze hun waarde (nu worden de dames boos), maar zonder hen kan het systeem niet functioneren (nu zijn ze trots). Zo is het gebruik, maar hoe het zo geworden is, weet niemand, en dat hoeft ook niet, dat is onbelangrijk, dat hoort tot de geschiedenis, dat hebben we dus gehad. Het is zo, en het is in de vorm van **onbewuste** patronen als een soort culturele onderbouw aanwezig; men handelt ernaar zonder het allemaal te analyseren en discursief te benaderen; dat zou Westers zijn. De mens uit de niet-Westerse beschaving denkt ook, maar hij denkt concreter dan wij. Nooit, zo zegt Lévi-Strauss, is de 'wilde' iemand geweest, die nog maar pas het dierlijke stadium achter zich had (misschien is dat iets voor verstokte evolutionisten om over na te denken). De Westerse mens moet zijn superioriteitsgevoel maar eens kwijt, ook ten opzichte van het totem-symbool. Hoe kort is het nog maar geleden, dat in ons land de vrouwen door hun klederdracht kenbaar maakten tot welk dorp ze behoorden? En de taboes? Men is tegenwoordig driftig bezig die te doorbreken, althans dat wordt beweerd. Maar zeg eens, als u halverwege uw reisdoel bent, dat u nog geen lekke band hebt gehad en dat alles prima verloopt. Wedden dat men u woedend tot stilte maant? Afkloppen! Welnu, sommige 'wildes' mogen de namen van pas gestorvenen niet uitspreken: taboe!

We hadden het over de geschiedenis, waarvan het structuralisme ontkent dat zij een bevoorrechte positie zou hebben bij het bestuderen en begrijpen van de verschijnselen. Maar haar bestaan wordt natuurlijk **niet** ontkend. De 'primitieve' mens denkt niet diachronisch, maar synchronisch, hij houdt er een tijdloze manier van denken op na, hij ziet de dingen niet **na** elkaar, maar **naast** elkaar, hij wil ze tegelijk vatten, in één greep, hij denkt niet historisch maar in relaties. Veranderde situaties kunnen de structuren natuurlijk uit elkaar laten springen, maar dan komen er altijd weer andere voor in de plaats en om dat **zijn** gaat het, niet om het **worden**. De historie laat echter in de structuren wel haar sporen achter. Zo zijn er totem-liederen, waarin sprake is van Catilina-vliegboten; het is waarschijnlijk dat deze liederen niet ouder zijn dan de 2e wereldoorlog. Op Curaçao zijn volksverhalen die als centrale figuur hebben de spin (Nanzi), zoals bij ons het dier, dat niet sterk is en dus slim moet zijn, Reintje de Vos heet. Die Nanzi is afkomstig uit de binnenlanden van Afrika en is met de schandelijke slaven-transporten de oceaan overgestoken. Maar in één Nanzi-verhaal komt een grote brand voor, die aangestoken wordt met petroleum;

hier zal ongetwijfeld de komst van de Shell mee te maken hebben. Het vatten in één greep, waarbij de geschiedenis als het ware opgaat in, samenvalt met het nu, tracht men wel eens duidelijk te maken met behulp van een orkest-partituur. Deze heeft immers pas één zin, als de dirigent leest in twee richtingen: diachronisch van links naar rechts (eerst speelt de viool en daarna de fluit) en synchronisch van boven naar beneden (verschillende instrumenten spelen tegelijk). Hoewel Lévi-Strauss zegt, dat hij niet wil weten van superioriteit, doch slechts van gelijkwaardigheid betreffende de 'concrete logica' van de niet-Westerse volken en het rationele denken van de geciviliseerde mens en aangaande de historie en de toestand, krijgt men toch de indruk dat zijn voorkeur uitgaat naar de niet-Westerse en de niet-historische beschouwingwijze. Geschiedenis is immers steeds een abstracte aangelegenheid (men beschouwt de feiten los van allerlei andere gebeurtenissen), ze is onvolledig (men kan niet alle feiten noemen; totale geschiedenis zou chaos betekenen) en ze is partijdig (het is maar welke feiten men uitkiest, hoe men ze rangschikt en welke conclusies men wil trekken). Deze houding tegenover

de geschiedenis brengt Lévi-Strauss in conflict met Sartre, die marxist is en dus historisch-materialistisch denkt.

Toch zijn er in het denken van Lévi-Strauss wel invloeden te bespeuren van Marx; men kan denken aan het reeds genoemde incestverbod (een eerlijke verdeling van de vrouwen), maar ook aan de bewering dat het collectieve vóór het individuele gaat, de structuur vóór het individu, dat het allemaal in eerste instantie gaat om de maatschappij. Maar ook vinden wij in zijn denken Freud terug, de man die zo sterk de nadruk legde op het on- en onderbewuste; bij Lévi-Strauss is de infrastructuur, het onderliggende patroon voor de culturele gedragingen van de niet-Westerse volken onbewust. En in de derde plaats is de invloed van Rousseau aanwijsbaar; we horen hier de echo van zijn uitroep „Terug naar de natuur!”, maar tegelijk is er de herinnering aan zijn gedachte van de fundamentele gelijkheid van alle mensen, waardoor minderwaardigheid van bepaalde rassen of culturen moet worden uitgesloten.

(wordt vervolgd)

Persschouw

■ De kwestie-Kuitert

Iedereen die ook maar enigszins meeleeft met wat er in de kerkelijke wereld te koop is weet wel zo ongeveer wat er met de woorden die boven deze persschouw staan wordt aangeduid.

Tegelijk vermoed ik dat er maar zeer weinigen zijn die ten volle doorzien. Er werd op de synode gezegd dat wat in deze „kwestie” aan de orde kwam niet meer was dan de piek van een ijsberg die boven het water uitsteekt. Zoals men weet blijft van een ijsberg zeker 90% onder water!

Kuitert heeft zelf eens gezegd dat we in wat hij propageert te doen hebben met het begin van een „aardverschuiving” in de theologie. En voor zover ik dat kan nagaan moet ik zeggen dat hij daarin volkomen gelijk heeft. De wending die hij met zijn beschouwingen in de theologie en het belijden van de kerk heeft geïntroduceerd kan nog niemand geheel overzien. Maar het staat wel vast dat als het bekende begin consequent wordt vervolgd, belijden en theologie een radikale, d.w.z. een tot in de wortel gaande verandering zullen ondergaan.

Ik zal in deze persschouw enkele reacties op de behandeling van één onderdeel van de kwestie-Kuitert, namelijk van de vraag hoe we over „de val in het paradijs” moeten denken, opnemen. Maar eerst geeft ik de synodebesluiten zelf door.

☆☆☆

Ik zal beginnen bij het begin.

Dat is het besluit van een vorige synode, die van Amsterdam 1967/68.

In de acta daarvan leest men dat de synode uitsprak (art. 209 sub 3):

„dat hetgeen in de belijdenis der kerk (Zond. 3 en 4 van de Heid. Catechismus, art. 14 en 15 van de Ned. Geloofsbelijdenis) over de oorsprong der zonde en de gevolgen van de zondeval onder woorden is gebracht de fundamentele betekenis, die de Schrift in het Oude en Nieuwe Testament (o.m. in Romeinen 5) aan deze geschiedenis toekent, duidelijk tot uitdrukking brengt en daarom ook als van wezenlijk belang voor de verkondiging van het evangelie, door de kerk als gezaghebbend dient te worden gehandhaafd.”

Omdat Kuitert uitdrukkelijk ontkende dat we in het in Gen. 3 verhaalde te doen hebben met een historische, een feitelijke gebeurtenis kwamen er bij de volgende synode veel bezwaarschriften tegen de opvatting van Kuitert in. Zoals men weet zag Kuitert in het verhaal van Genesis 3 een z.g. „leermodel” waarin ons gezegd wordt hoe het er met ieder mens in alle tijden voorstaat. Zonder dat dit een feitelijk-historische achtergrond heeft.

Van wat de volgende synode, die van Sneek, toen uitsprak citeren we dit fragment (art. 444 sub. 2, 4, 5, 6).

2. „dat de synode moet vaststellen, dat de ontkenning door dr Kuitert, van de historiciteit van de zondeval als de afwijking van de mens van zijn God aan de aanvang van de menselijke geschiedenis, niet in overeenstemming is met hetgeen de synode van Amsterdam 1967/1968 in haar uitspraak (sub. 3 in art. 209): „dat hetgeen in de belijdenis der kerk (zondag 3 en 4 van de Heidelberger Catechismus, art. 14 en 15 van de Ned. Geloofsbelijdenis) over de oorsprong der zonde en de gevolgen van de zondeval onder woorden is gebracht de fundamentele betekenis, die de Schrift in het Oude en Nieuwe Testament (o.m. in Rom. 5) aan deze geschiedenis toekent, duidelijk tot uitdrukking brengt en daarom ook als van wezenlijk belang voor de verkondiging van het evangelie door de kerk als gezaghebbend dient te worden gehandhaafd”, heeft aangewezen.

4. dat in deze situatie, hoe onbevredigend deze ook zij t.a.v. de onderlinge eenheid, toch ook met blijdschap mag worden geconstateerd, dat alle leden van de synode vasthouden aan het belijden, dat God de mens goed geschapen heeft tot de liefdesgemeenschap met Hem, maar dat de mens in moedwillige ongehoorzaamheid geweigerd heeft en weigert in deze gemeenschap te leven, dat heel de mensheid van God is vervreemd, aan de slavernij der zonde is vervallen en slechts gered kan worden door Gods genadig ingrijpen;

5. dat zij daarom van oordeel is, dat de eenheid van het kerkelijk belijden niet op een zodanige wijze in geding moet worden geacht, dat daarover thans nadere beslissingen zouden moeten worden genomen.

6. dat zij een deputaatschap instelt, om in deze situatie het gesprek voort te zetten, in een ernstig zoeken naar onderlinge eenheid, ook in die zaken waarin duidelijk verschil van mening openbaar werd.”

De synode van Sneek herhaalde dus wat haar voorgangster had uitgesproken.

Maar ze deed meer.

Ze stelde blijkens het geciteerde stuk namelijk een soort „Eenstemmighedsverklaring” op, waarin de zondeval niet in de strikte gebondenheid aan Gen. 3 en Rom. 5 — en zo ook niet in overeenstemming met de belijdenis — wordt weergegeven.

Deze „Eenstemmighedsverklaring” (over de goede schepping en de moedwillige ongehoorzaamheid van de mens) was voor de synode van Sneek een voldoende reden thans „geen nadere beslissingen te nemen”.

Gehandhaafd bleef dus de uitspraak dat Kuitert met zijn opvattingen in strijd was met de Schrift en de belijdenis. En daarom moest het gesprek met Kuitert worden voortgezet. Dat zou moeten geschieden met een deputaatschap waarin benoemd werden ds H. A. v. d. Linden, ds B. J. F. Schoep, H. Algra, Mevr. J. G. Kraayeveld-Wouters, G. Puchinger, prof. N. H. Ridderbos (rapporteur), ds A. Meeder, ds J. Schelhaas, dr R. Rietveld, prof. G. H. Rothuizen en dr C. Rijnsdorp.

Dit deputaatschap heeft aan de synode eerst twee rapporten aangeboden (een „Voorlopig Rapport” en een „Nader uitgewerkt Rapport”). Het kwam op de laatst gehouden synodevergadering uiteindelijk met een Afsluitend Rapport. Dat is te zeggen met een Meerderheidsrapport, en een Minderheidsrapport (van ds Meeder en ds Schelhaas).

Ik zal de lezers niet vermoeien met de weergave van de inhoud van deze rapporten.

Ik memoreer alleen dat het Meerderheidsrapport uitsprak dat het gebleken is „dat prof. Kuitert weliswaar de historiciteit van de zondeval niet aanvaardt, maar wel, mede op grond van Gen. 1-3, vasthoudt aan het belijden, dat van de aanvang van de menselijke geschiedenis af heel de mensheid door moedwillige ongehoorzaamheid van God vervreemd is”.

Het rapport constateert dan dat met grote duidelijkheid opnieuw is gebleken dat er onder ons inderdaad eenheid bestaat in het belijden, gegrond o.m. op wat ons in Gen. 1-3 geopenbaard is, dat God de mens goed geschapen heeft tot de liefdesgemeenschap met Hem. En dan citeert dit rapport verder de zojuist onder 4 geformuleerde „Eenheidsverklaring”.

In het Minderheidsrapport werd gesteld dat prof. K. te veel poneert en te weinig argumenteert vanuit de Heilige Schrift als geheel en vanuit de belijdenis.

Het gaat dan zo verder:

„Hoe kan de belijdenis van de goedheid van de schepping (voor prof. K. een centrale religieuze categorie) in alle ernst worden volgehouden, als tegelijk het verhaal van Gen. 3 ons zou leren, dat de mens van de aanvang van de menselijke geschiedenis af zondaar is geweest?”

„In de kring van ons deputaatschap wordt in feite verschillend gedacht over de aanvaardbaarheid van de combinatie, die prof. K. trachtte te vinden tussen de ontkenning van de historiciteit van de zondeval en de belijdenis van de door God goed geschapen mens.”

„Wij menen dan ook, dat de zo zeer begeerde eenheid van belijden op z'n minst is zoekgeraakt, doordat de discussie is vastgelopen op een zo fundamentele kwestie als de historiciteit van de zondeval.

En een herstel van deze eenheid van belijden kan slechts bereikt worden als wordt uitgesproken, dat het standpunt van prof. Kuitert niet te verenigen valt met wat in de Heilige Schrift is geopenbaard en wat voor onze kerken in gehoorzaamheid aan die Schrift in de belijdenis wordt verwoord.”

☆☆☆

Zoals te doen gebruikelijk is werden door de synode de bij haar over deze zaak ingekomen rapporten aan een commissie in handen gegeven die de bespreking van de ingekomen rapporten op de vergadering der synode moest voorbereiden.

Deze commissie kon evenmin als het college van deputaten tot een eenstemmig advies komen. Er kwam ook weer een meerderheids- en niet minder dan twee minderheidsrapporten.

Het meerderheidsrapport sloot zich praktisch aan bij het meerderheidsrapport van de de-

1. Vast te houden aan de uitspraken van de generale synoden van Amsterdam 1967/68 en van Sneek 1969/70 met betrekking tot de vragen aangaande Genesis 2 en 3;

2. In overeenstemming daarmee het volgende nadere getuigenis tot de kerken te doen uitgaan:

Als kerk van Christus met eerbied luisterend naar wat de Heilige Schrift in de eerste hoofdstukken van Genesis openbaart, spreken wij uit:

a. dat God de wereld goed geschapen heeft; b. dat de mens, die ook goed geschapen was, in moedwillige ongehoorzaamheid zich heeft afgewend van zijn God;

c. dat deze val en ongehoorzaamheid van onze voorouders, zoals die als een gebeuren in Genesis wordt geopenbaard, in Schrift en belijdenis een fundamentele plaats inneemt en van wezenlijk belang is voor de verkondiging van het Evangelie;¹⁾

d. dat de mens van deze schuld alleen bevrijd kan worden door het verlossend heilshandelen van God in de tweede Adam, zijn Zoon en onze Heer Jezus Christus.

3. aan alle kerken mededeling te doen van deze uitspraak in de verwachting dat alle ambtsdragers bij de vervulling van hun ambtelijke arbeid hiermee ernstig rekening zullen houden.

putaten. Het kwam tot de conclusie „dat volstaan is aan de opdracht van de synode van Sneek en aan die van deze synode om ernstig te zoeken naar onderlinge eenheid, ook in die zaken waarin duidelijk verschil van mening openbaar werd, om tot voldoende helderheid te komen om een afrondende beoordeeling te geven.” En daarom meende de meerderheid, dat het gesprek met prof. Kuitert kon worden beëindigd.

In het eerste minderheidsrapport (van de predikanten Van Til en Borgers) wordt aan de synode voorgesteld — omdat dr Kuitert „de historiciteit van de zondeval blijft verwerpen en het gemeenschappelijk belijden in uitspraak art. 444 sub 4 van de synode van Sneek (de bovengenoemde „Eenstemmigheidverklaring” - C.V.) niet effectief is gebleken tot revisie van zijn standpunt — uit te spreken:

„1. dat de historiciteit van de zondeval een fundamentele plaats inneemt in de Heilige Schrift en in de belijdenis van onze kerken en van zo wezenlijk belang is voor de verkondiging van het Evangelie, dat die niet geloofchend kan worden zonder schade toe te brengen aan de bijbelse visie op het volle werk van Christus.

2. dat de loochening van de historiciteit van de zondeval de verankering van de diepe dimensie van onze schuld in Adams zonde wegneemt.”

In de tweede minderheidsnota (die werd ingediend door ouderling V. Houweling) werd aangedrongen op een voortgaand gesprek met dr Kuitert om helderheid te brengen ten opzichte van de vraag „in hoeverre de theologische gedachtegang van dr Kuitert voorzover zij met de belijdenis in strijd komt, vanuit de Schrift bezien, legitiem kan worden genoemd.”

Zoals ieder weet heeft de synode zich op de historische woensdag intensief met de voorstellen van de rapporterende commissie bezig gehouden. Tientallen synodeleden voerden het woord!

Ik zal daarvan hier niets meer releveren. De kranten hebben daar al heel wat over gezegd.

Van belang is alleen wat de synode uitsprak en dat geef ik hier in extenso weer:

De synode heeft geconstateerd dat het voortgezet gesprek verheldering heeft gebracht inzake de theologische gedachtegang van dr H. M. Kuitert ten aanzien van de vragen rondom Genesis 2 en 3 en wel op de volgende punten:

a. zijn stellige afwijzing van de gedachte dat de zonde een noodzakelijke fase in de ontwikkeling van de mens zou zijn;

b. het feit dat hij zijn opvatting over Genesis 2 en 3 niet gekarakteriseerd wil zien als slechts een doorlichting van het heden van ieder mens (de 'Elckerlyck'-gedachte);

c. zijn aanvaarden van de werkelijkheid dat de mens van meet af zich van zijn God heeft afgewend en daarom ten volle verantwoordelijk is voor de schuld van de zonde;

d. het feit dat hij — hoewel hij de poging om dit vallen van de mens uit God's bedoeling in de tijd te localiseren of op een andere wijze nader te preciseren geen zaak van kerkelijke belijden, maar van theologische conceptie acht — deze moedwillige ongehoorzaamheid van de mens zelf als een onopgeefbaar kernpunt van het belijden beschouwt. De synode heeft voorts geconstateerd dat evenwel ook verschilpunten ten aanzien van de vragen aangaande Genesis 2 en 3 zijn overgebleven.

De synode is van oordeel dat, mede gelet op de bespreking der vergadering, haar discussie over deze zaak althans op dit moment beëindigd dient te worden.

De synode besluit:

Dit was de korte weergave van wat vóór en dóór de laatste synode geschiedde.

De lezer lette vooral op de (door mij - C.V.) onderstreepte passages in de besluiten. Die geven de kern van de aanhangige kwestie weer.

Ik wijs er in verband met later komende reacties alleen nog op dat prof. Augustijn ter synode verklaarde dat z.i. de aanvaarding van een historische zondeval een onmogelijke zaak is. En dat je als je Gen. 3 historisch leest je het verhaal vermoordt. De zondeval is een zaak van het geloof. De hoogleraren Bakker en Van den Berg zagen de staat der rechtheid als een „grensbegrip”. Eenheid van gevoelens over deze zaak was huns inziens niet noodzakelijk.

★ ★ ★

Zoals ik zei wil ik hier ook enkele reacties op de genomen synodale beslissingen weergeven.

Vóór alles die van prof. Kuitert zelf.

Hij heeft er zich over uitgelaten in een interview dat hij met een redacteur van het V.U.-magazine had.

Ik geef hier het desbetreffende deel van het interview weer.

VU-magazine: Men bedoelde de ruimte te scheppen?

Prof. Kuitert: „Ja natuurlijk. Dat is zonder enige twijfel wat die uitspraak wilde zeggen. En dan interpreteer ik hem echt niet naar mij toe. En alle mensen, die het anders zeggen, daarvan durf ik wel te zeggen, dat ze tegen beter-weten-in praten, want er was eerst een ander ontwerp van een uitspraak die nog vol dingen stond, waarvan een kind kon begrijpen dat die voor mij, en vele anderen op de synode, de oude koers zou voortzetten. Toen is die uitspraak teruggenomen met de uitdrukkelijke verklaring dat ze dat nu juist niet wilden.

Daarom heb ik voorgesteld om te laten zien, dat ik niet zo'n al te rechtvaardige man wil zijn, die alle puntjes op de i moet hebben; dat het mij gaat om de ruimte, waarin een

¹⁾ Ik had dit synodebesluit overgenomen uit Trouw. Bij de correctie, die ik deed aan de hand van de officiële redactie van het besluit zoals die in het officiële orgaan van de Geref. Kerken „Kerkinformatie” werd afgedrukt, bleek mij dat in de weergave ervan in Trouw een uiterst belangrijk woord was weggefallen (weggelaten?). In Trouw las men: „c. dat deze val en ongehoorzaamheid van onze voorouders...” De officiële redactie is evenwel: „c. dat deze val en ongehoorzaamheid van onze EERSTE voorouders...” Het is merkwaardig dat in het V.U.-magazine, het officiële orgaan van de V.U. het woord EERSTE in de weergave van het synodebesluit óók is verdwenen. Men vraagt zich af hoe dit mogelijk is. Synodebesluiten worden altijd keurig gestencild aan de pers ter hand gesteld. Ik las in Trouw tot nu toe nog geen correctie van de gemaakte fout. De betekenis van deze weglating van het woord EERSTE is zeer groot. Het besluit in zijn officiële redactie poneert immers uitdrukkelijk dat er EERSTE voorouders zijn geweest en dat DEZE zijn gevallen en ongehoorzaam werden. Volgens de verminkte redactie van Trouw en V.U.-magazine wordt dit volledig in het midden gelaten.

mens er over mag denken zoals hij zelf het liefste doet. En dat is nu gebeurd, vind ik.

VU-magazine: Prof. Van den Berg en prof. Augustijn onthielden zich van stemming.

Prof. Kuitert: „Daar waren sommige mensen wat boos over. Daarom heeft Van den Berg de volgende dag een verklaring afgelegd ook namens Augustijn dat de uitspraak risico's in zich heeft van een meervoudige uitleg. Ze waren niet tégen, maar ze vonden dat die dubbelzinnigheid risico's kon opleveren. Natuurlijk is de uitspraak dubbelzinnig. Het is goed dat ze dat openlijk verklaarden, want nu ligt dat ook notulair vast. De bedoeling van die uitspraak was ook dubbelzinnig te zijn. En dat niet in de slechte zin van het woord. Ik denk dat als je niet-dubbelzinnige taal wilt spreken, je al bijna naar de wiskunde moet. Zo bedoelt men het wel vaker in een kerk, woorden te spreken waarvan meerderen kunnen zeggen: daar kunnen we ons niet in vinden. Er zijn natuurlijk wel grenzen aan toelaatbare meerduidigheid, b.v. als je precies het omgekeerde ermee zou bedoelen, maar in dit geval... Er is eindeloos over gepraat. Jären. Waarom staat er in punt c niet „gebeurtenis” maar „gebeuren”?

VU-magazine: U had niet kunnen voorstemmen als er „gebeurtenis” had gestaan?

Prof. Kuitert: Nee. Je moet ook goed weten, dat hier stukken achter liggen, een uitvoerig rapport waarin gesproken wordt over „zondeval als gebeuren”, een stuk van Van Peursen, waarin hij zegt: dat betekent niet dat je het fixeert op een moment; het is geen natuurlijk gebeuren, maar een ethisch gebeuren. Het betekent dat het voor de verantwoordelijkheid van de mens komt, dat er zonde is.

Ik ben uit Lunteren naar huis gegaan met het idee, dat ik nu ook sommige dominees beter begreep. Ik heb wel eens gedacht dat ze oneerlijk waren. Want ze weten precies hoe ik er over denk. Ik heb over die kwestie van Adam wel tien keer op dat kathedertje voor de synode verklaard: Adam en Eva hebben als historische personen niet bestaan; zeg maar wat er gebeuren moet. Mag ik er in of mag ik er niet in? Toch zoeken ze naar formulekens en vragen me dan of ik het ermee eens kan zijn. Eerst dacht ik vaak: jullie zijn niet eerlijk, maar nu denk ik over sommigen weer heel wat sympathieker. Ik denk, dat ze aan de mensen in hun gemeente dachten die het niet kunnen meemaken. Het was een soort pastorale bewogenheid met deze mensen, die hen deed zoeken naar formulekens.

Prof. Kuitert verklaart in deze uitspraken dus dat de synode haar uitspraken opzettelijk dubbelzinnig heeft geformuleerd. En dat hij bij zijn oude standpunt blijft dat er nooit een Adam heeft bestaan. En er van een op een bepaalde plaats en op een bepaald moment geschiedde val nooit sprake is geweest.

★ ★ ★

Op de interpretatie van de door de laatste synode genomen leerbesluiten zoals die door dr Kuitert werden gelanceerd kwamen nog al wat reacties los.

Ik geef er twee door.

De eerste is van ds A. C. van Nood van Velzen, die zelf lid was van deze synode. Hij plaatste in „Trouw” het volgende.

Ik aarzel niet om de weergave van wat er werkelijk ter synode gebeurd is — zoals dit in het interview met prof. Kuitert, overgenomen uit het VU-magazine, staat te lezen — een karikatuur te noemen. Zéér betreurenswaardig in de situatie op dit moment! De synodale uitspraak wilde helemaal niet dubbelzinnig zijn en is dit ook niet. Ook niet ten aanzien van het daarin voorkomende woord 'gebeuren' in de uitspraak. Want vergeet niet, dat deze synode bleef vasthouden aan de uitspraken van Amsterdam en Sneek, waarin staat, dat hetgeen in de belijdenis der kerk over de oorsprong der zonde onder woorden is gebracht, de fundamentele betekenis, die de Schrift aan deze geschiedenis toekent, duidelijk tot uitdrukking brengt. Daarom stelde de synode vast, dat de ontkenning van de historiciteit van de zondeval, als de afwending van de mens van zijn God aan de aanvang van de menselijke geschiedenis, daar niet mee in overeenstemming is. Daar is niets aan veranderd! Het woord 'geschiedenis' en 'gebeuren' heeft een duidelijke inhoud. De zondeval van de mens, van onze eerste voorouders, is in de geschiedenis gebeurd. Dat is een duidelijke uitspraak van de synode. Aan de theologen van de VU besloot de synode te verzoeken — en daarbij

werd stellig en met name óók aan prof. K. gedacht! — bij het uitdragen van de resultaten van hun theologisch onderzoek de nodige zorgvuldigheid ten opzichte van de kerken in acht te nemen. Dat was blijkbaar niet steeds gebeurd. Maar die gevraagde 'zorgvuldigheid' zal zeker moeten plaatsvinden, wanneer prof. K. zich laat interviewen.

De tweede is van een ander synodelid, namelijk is J. L. van Apeldoorn uit Bilthoven.

Het woord 'dubbelzinnig' (waarvan ik me niet herinner, dat prof. Van den Berg het ter synode gebruikte), heeft onder ons een ongunstige betekenis. Ik neem direct aan dat prof. Kuitert het woord in neutrale zin heeft bedoeld en niet in die ongunstige zin. Het besluit van de synode was dan ook niet dubbelzinnig in die ongunstige zin. Dit besluit wilde alleen zeggen dat mensen die over het gebeuren dat ons in Gen. 3 wordt verteld, verschillend denken (sedert de opheffing van Assen 1926 is het niet meer nodig dit verhaal in letterlijk zintuiglijk waarneembare zin te verstaan; het mág, maar hóeft niet!) elkaar hebben gevonden in een gemeenschappelijke verklaring, waar ieder achter kon staan, zonder dat er een dubbele bodem in zit. Daarom betreur ik het gebruik van het woord 'dubbelzinnig' dat nu eenmaal een ongunstige gevoelswaarde heeft.

Zoals men merkt staat wat deze beide synodeleden over de synodebesluiten zeggen vierkant tegenover elkaar.

Wat evenwel veel belangrijker is, is dat het moderamen van de synode, bij monde van de praeses van de synode, dr. Kruyswijk, kritisch op de uitlatingen van dr. Kuitert heeft gereageerd.

Hier volgt die reactie:

„Wij zijn van oordeel dat prof. dr. H. M. Kuitert met zijn opmerking: 'De bedoeling van die uitspraak was ook dubbelzinnig te zijn' — door hem gemaakt in een interview, gepubliceerd in het decembernummer van het VU-magazine (Trouw/Kwartet berichtte daarover op 6 december jl., C.V.) — niet recht doet aan de synodale ontwikkeling en besluitvorming. Wel verre van voor de ambtsdragers een situatie te scheppen, waarin 'een mens er over mag denken zoals hij dit het liefste doet' stelde zij in de aanvang van haar besluit, 'vast te houden' aan de uitspraken van de generale synoden van Amsterdam 1967/68 en van Sneek 1969/70, met betrekking tot de vragen aangaande Genesis 2 en 3; het gehele besluit kan dan ook slechts tegen de achtergrond van die vroegere uitspraken worden gelezen.

Het zou te ver voeren om die uitspraken hier te herhalen. Slechts valt te herinneren aan de vaststelling van Sneek 1970, 'dat prof. Kuitert met zijn ontkennning van de historiciteit van de zoudeval niet in overeenstemming was met de uitspraken van Amsterdam 1967; vooralsnog behoeft echter geen nadere beslissingen te volgen, omdat toch met blijdschap mocht worden geconstateerd dat eenstemmigheid bestond in het belijden, dat de schepping goed uit Gods hand is voortgekomen en dat de mens de zonde uitsluitend aan zichzelf te wijten heeft.

Nu het voortgezet gesprek met prof. Kuitert over deze dingen tot een afsluiting is gekomen, was het de taak der nu gesloten synode om een uitspraak te doen over de resultaten ervan. Dat zij tot vrijwel algehele eenstemmigheid heeft mogen komen (slechts één ouderling stemde tegen), is niet geweest het resultaat van een toevlucht tot dubbelzinnigheid.

Die eenstemmigheid is uitsluitend gevonden door de eerlijke begeerte om elkaar vast te houden, zonder de grondovertuiging van de Kerk geweld aan te doen, namelijk:

a. dat God de wereld goed geschapen heeft; b. dat de mens, die ook goed geschapen was, in moedwillige ongehoorzaamheid zich heeft

afgewend van zijn God;

c. dat deze val en ongehoorzaamheid van onze eerste voorouders, zoals die als een gebeuren in Genesis 3 wordt geopenbaard, in Schrift en belijdenis een fundamentele plaats inneemt en van wezenlijk belang is voor de verkondiging van het Evangelie;

d. dat de mens van deze schuld alleen bevrijd kan worden door het verlossend heilshandelen van God in de tweede Adam, zijn Zoon en onze Heer Jezus Christus.

Dat hier zeer fundamentele dingen worden gezegd, behoeft geen nadere toelichting. Maar evenzeer is duidelijk, dat een zekere marge is aangebracht. Zonder de uitspraken van Amsterdam en Sneek los te laten heeft de synode in het bovenstaande de mogelijkheid geopend voor het staande houden van bepaalde opvattingen, nadat in het 'voortgezet gesprek' in versterkte mate was gebleken, dat de mening van dr. Kuitert minder ver afwijkt van de opvatting der Kerk, dan aanvankelijk kon worden gevreesd. Daarin zullen wij elkaar moeten verdragen, binnen de ruimte van de Kerk.

Schuilt hier gebrek aan eerlijkheid? Dit zou het geval zijn, indien dr. Kuitert gelijk had met zijn gedachte, dat vele predikanten bij de bepaling van hun stem het oog hadden op 'de mensen in de gemeente die het niet kunnen meemaken'. De synodeleden hadden hun eigen verantwoordelijkheid in het bepalen van de koers der Gereformeerde Kerken. Waarbij zij de overtuiging mochten hebben, dat een eventueel noodzakelijke toelichting van de te nemen besluiten voor de gemeente op een andere wijze zou kunnen worden gegeven.

Overigens moet aan prof. Kuitert worden toegestemd, dat de synode in haar beslissing zich geheel kerkelijk heeft willen gedragen. Juist om die reden bestond er geen mogelijkheid tot het sluiten van een compromis in dubbelzinnigheden'.

Op de verklaring van het moderamen der synode over de interpretatie van de synodale leeruitspraken reageerde prof. Kuitert onmiddellijk. Via het bureau pers en voorlichting van de V.U. (!!) gaf hij de volgende verklaring in het licht.

Het verbaast mij dat mijn uitspraken in het interview in VU-magazine van december 1972 zoveel reacties hebben opgeroepen. Nergens in het interview beschuldig ik de synode van oneerlijkheid of van compromissen of van „dubbelzinnigheden”. Integendeel, wie het interview naleest, zal er geen onvertogen woord ten opzichte van de broeders of van de synode in tegenkomen. Ik ben met positieve gedachten over de synode van de synode naar huis teruggekeerd, zoals men kan lezen.

Ik haal het stukje tekst met het woord „dubbelzinnig” nog even letterlijk aan. Nadat ik over de risico's van meervoudige uitleg van uitspraken heb gesproken zeg ik: „De bedoeling van die uitspraak was ook dubbelzinnig te zijn. En dat niet in de slechte zin van het woord”. Ik zie niet wat daarmee miszegd is. Tenzij men het woord „dubbelzinnig” altijd een akelige klank vindt hebben. In dat geval ben ik graag bereid het te vervangen door een woord wat ik in dezelfde samenhang heb gebruikt: „meervoudig” of voor „meervoudige uitleg” vatbaar.

Wat ik wilde zeggen blijft daarmee hetzelfde: de synode wilde ruimte scheppen (marge, zoals dr. Kruyswijk zegt) en zij deed dat door een formulering op te stellen, waarmee — zoals heel de synode kon constateren — ik kon instemmen, maar ook de indieners van het minderheidsrapport.

Het spijt mij dat allerlei scribenten vernederende en krenkende opmerkingen aan mijn adres richten zonder van te voren een poging te doen zich met mij te verstaan.

Nog meer spijt het mij dat ik niet meer — zonder een stortvloed van onbillijke reacties op te roepen — in alle oprechtheid als mijn mening naar voren kan brengen dat de synode een uitspraak heeft gedaan, die niemand naar zich toe mag trekken (zoals dominee Van Til in een eerste commentaar wel deed. Zie Trouw d.d. 25-11-72),

Zoals wel als van zelf sprak liet ds Van Til het hierbij niet zitten. Hij publiceerde het volgende stuk:

„Als je naam genoemd wordt spits je even de oren. Zo deed ik dan ook toen prof. dr. H. M. Kuitert in zijn nadere verklaring van mij vertelde dat ik de synodale verklaring in verband met het voortgezet gesprek met dr. Kuitert naar mij toe getrokken zou hebben. Als dat waar was zou dat natuurlijk stout van mij zijn. Ik kan dan ook best begrijpen dat dr. Kuitert, naar wie zo vaak gewezen wordt, ook wel eens wat terug wil doen en mij nu met de vinger aanwijst.

De lezers zullen ook wel begrijpen dat ik de drang in mij voel — en dat is ook een stukje van het humanum na de zondeval — om ook wat kribbigs terug te zeggen. Ik zie daar echter van af. Wel meen ik dat zakelijk toch iets gezegd moet worden. Uit hetgeen reeds door de tweede scriba van de synode en door het moderamen van de synode wordt verklaard, is reeds voldoende duidelijk voor de lezers dat dr. Kuitert ten onrechte heeft gesteld dat de synodale uitspraak niet alleen dubbelzinnig is maar dat de synode ook bedoelde een dubbelzinnige uitspraak te doen.

Het zou mij wel zeer verbazen wanneer er ook maar een synodelid zou zijn, die bij zijn voorstemmen bedoeld heeft een dubbelzinnige uitspraak de kerken in te sturen. Daarom kan ik wel zeggen, dat ik van ieder die mij hartelijk de hand schudt (en er waren velen die na de stemming dat deden) dacht dat zij in dezelfde zin het hebben opgevat als ik.

Wij waren het tezamen eens geworden. Nu zegt dr. Kuitert wel in zijn nadere verklaring, dat men van hem ook het woord dubbelzinnig wel mag vervangen door meerdubbelzinnig of door voor meervoudige uitleg vatbaar. Dan ben je de akelige klank, die je in het woord dubbelzinnig kan zitten, kwijt.

Maar de zaak wordt er niet anders en niet beter door als de bewuste zin voortaan moet luiden: „Dat de synode bedoelde een woord te spreken dat meerdubbelzinnig of voor meervoudige uitleg vatbaar is”. Ik weet niet of dr. Kruyswijk er gelukkig mee is, te merken dat zijn opmerking dat er een marge is rondom de synodale uitspraak, nu door dr. Kuitert gebruikt wordt om de uitspraak zelf meerdubbelzinnig te achten.

Immers rondom elke uitspraak van een synode of van een belijdenis ligt een brede marge van vrijheid, maar de uitspraken zelf worden daardoor niet onduidelijk of meerdubbelzinnig. Integendeel juist door de omringende marge van vrijheid spreekt het des te duidelijker wat als vast en bondig wordt uitgesproken temidden van veel dat niet zo duidelijk kan worden gezegd (de marge). Ik hoop dan ook dat de verklaring van dr. Kuitert niemand er toe zal verleiden om de synodale verklaring vaagheid toe te dichten en zo ten diepste zich er weinig door gezegd zal achten.

Het heeft mij ook hogelijk verbaasd te ontdekken dat het bureau pers en voorlichting van de Vrije Universiteit door een privé persoon, al is hij dan ook hoogleraar, kan worden gebruikt als uitlaatklep om zijn persoonlijke opvattingen te spuien. Mij is gebleken dat door dit bureau een heel pakket hierover aan de pers en aan alle kerkbodes is toegezonden. Misschen willen zij nu ook mij ten dienste staan en ook mijn reactie door dit kanaal distribueren!” Tot zover ds Van Til.

We geven nog enkele reacties op de synodebesluiten door die door verschillende „prominenten” werden gepubliceerd.

Prof. Runia liet zich in het Centraal Weekblad horen.

Naar aanleiding van wat hij zelf op de synode had meegemaakt was hij tot de overtuiging gekomen dat er een vrij diepgaand verschil in het omgaan met de bijbel onder de synodeleden openbaar was geworden.

Of beter gezegd: in de kaders waarbinnen we de bijbel interpreteren. Het is door meerderen gevoeld en er kwamen dan ook enkele voorstellen om een brede commissie te benoemen, die op deze moeilijke maar ook bijzondere belangrijke zaak van de interpretatie van de bijbel zou moeten ingaan. Daar zou te meer reden voor zijn omdat we zelf in 1968 aan de kerken in de Gereformeerde Oecumenische Synode gevraagd hebben met ons mee te denken over deze vragen. Sommigen hebben dat ook gedaan. De Christian Reformed Church van Amerika b.v. heeft hierover een brede studie gepubliceerd.

Voor zover ik uit de kranten kon nagaan (want op die bewuste woensdag kwam de synode niet klaar met de zaak en ik moest zelf die avond weer naar huis), is de synode niet op deze suggesties ingegaan. Ik vind dit jammer. Ik begrijp wel, dat een dergelijk deputaatschap een bijna bovenmenselijke taak zou krijgen. Het zou misschien ook wel jaren duren voordat het klaar zou zijn. Maar het zou de moeite waard zijn.

Immers deze vragen blijken telkens weer op de achtergrond te liggen.

Ze zijn de diepste oorzaak van het elkaar niet verstaan. Ze zijn tot op zekere hoogte de reden, dat we elkaar soms niet kunnen verstaan.

Ze zijn ook de reden waarom er bij sommigen (om niet te zeggen: bij velen, zowel binnen als buiten de synode) een gevoel van onbehagen, zelfs van wantrouwen is. Zolang

deze vragen niet grondig onder ogen worden gezien en tot een oplossing worden gebracht, of althans duidelijk in het licht worden gesteld, zullen, vrees ik, de spanningen blijven voortduren.

Over de synodebesluiten zelf maakte prof. Runia drie opmerkingen.

1. Het is duidelijk, dat allen op de synode de **kerkelijke eenheid** als een kostbaar goed beschouwen en hun uiterste best gedaan hebben om deze eenheid daadwerkelijk te bewaren en te verdiepen. Met opzet schrijf ik dat ze hun uiterste best gedaan hebben en schrijf ik niet, dat ze het 'ten koste van alles' gedaan hebben. Zo was het gelukkig niet. Waar mensen een diep-ernstig beroep op hun geweten doen, is er geen plaats meer voor het 'ten koste van alles'. Kerkelijke eenheid is een kostbaar goed, maar het mag niet ten koste van de waarheid. M.i. heeft de synode dit ook niet gedaan.
2. Dat een dergelijk gemeenschappelijk besluit genomen kon worden is ook een bewijs dat er een **diepe geloofseenheid** aanwezig is. Trouwens dat blijkt ook duidelijk uit de uitspraak zelf. Het is iets om echt dankbaar voor te zijn als je samen als kerk het volgende punt zeggen (en nu citeer ik dan toch het 'nadere getuigenis')

Prof. Runia citeert dan de bekende synodeuitspraak en gaat dan als volgt verder.

3. Toch moeten we in onze dankbaarheid de verschillen die er zijn niet bagatelliseren. De synode heeft deze zaak, die al vier jaar liep nu afgesloten. Dat werd zo langzamerhand ook wel tijd. Maar het zou van een ongemotiveerd optimisme getuigen, als we zouden denken dat onze problemen nu ook allemaal zijn opgelost. Ongetwijfeld zullen komende synodes weer met problemen van theologische aard geconfronteerd worden. Waarschijnlijk zou een Raad voor Kerk en Theologie een belangrijke buffer kunnen zijn tussen kerk en theologie (ik hoop dan ook dat een dergelijke Raad in het leven wordt geroepen), maar uiteindelijk blijft, althans in onze huidige situatie, de kerk zelf de verantwoordelijkheid meédragen voor het theologisch bedrijf, dat in ons midden gaande is. Ik schrijf dit alles niet om de domper op de dankbaarheid te zetten, maar eerder uit een (althans in mijn ogen) realistische visie op de situatie. We zijn de oude homogeniteit kwijt. Misschien groeit er straks een nieuwe. Maar zo lang we in het groeiproces zitten, zullen we ook telkens weer met de 'groeistuipe' geconfronteerd worden. We hebben nog een lange weg voor ons. De laatste week in Lunteren heeft ons laten zien, dat er nog een groot stuk eenheid is. Maar eenheid is niet iets van het verleden. Het is iets waar je telkens weer naar zoeken moet.

Prof. Herman Ridderbos liet zich in het Gereformeerd Weekblad over de gevallen beslissingen als volgt uit.

Op een bepaald moment tijdens de synodedebatten leek het er op dat het niet meer mogelijk was de tegenstellingen waaraan de naam van prof. Kuitert verbonden was te overbruggen.

Zoals in dergelijke situaties wel meer voorkomt, hebben toen echter de middelpuntzoekende krachten weer de overhand gekregen en heeft men zich met vrijwel algemene stemmen, slecht met uitzondering van één ouderling en twee hoogleraren, op een nogal uitvoerige (zelfs op een tot de kerken uitgaand nader getuigenis uitlopende) uitspraak verenigd.

Prof. Ridderbos citeert dan ook de door de synode gedane uitspraak en knoopt daaraan de volgende beschouwing vast:

Als vanzelf rijst de vraag, hoe het mogelijk

was dat een zaak, die eigenlijk al jaren sleept en waarover men tot het laatst toe in zulke zware discussies was gewikkeld op éénmaal (nu ja, „eenmaal“! er waren nachtelijke uren aan opgeofferd en men moest nog eenmaal de spitsroeden passeren!) onder bijna algemene coöperatie kon worden getermineerd.

Heeft men elkander ten langen leste toch nog weten te overtuigen? Of heeft men een soort van rookgordijn gelegd rondom de eigenlijke verschillen, om de eenheid te bewaren? Is het vertrouwen nu hersteld óf moet men deze beslissing als een „voor de laatste keer“ toegeven aan een bepaalde, blijkbaar moeilijk te stuiten ontwikkeling beschouwen? M.i. moet men het stuk niet „mooier“ of „slechter“ maken dan het is. Uit de verwoordingen is wel duidelijk, dat men wederzijds het uiterste heeft gedaan om het niet tot een breuk in de synode te laten komen. Zulk een „breuk“ zou er ontstaan zijn, wanneer in deze zaak een meerderheid van 35 stemmen over een minderheid van 30 had gezegevierd.

Om dat te voorkomen heeft men enerzijds, ter bescherming van de confessionele geloofwaardigheid van de kerk, zóveel zekeringen aangebracht, zóveel over de menselijke verantwoordelijkheid en schuld van de beginne gezegd, óók de ondubbelzinnige uitspraken van A'dam 67/68 en Sneek 69/70 bevestigd, dat een ieder, die van „de prins“ geen kwaad weet, geneigd zal zijn te zeggen: wat zou een kerkelijke vergadering en wat zouden de verontrusten nu nog meer kunnen wensen? Maar anderzijds is ook duidelijk, dat men aan mensen als prof. Kuitert, die met deze verklaring van de Synode instemmen, geen verdergaande conformatie aan hetgeen de kerkelijke belijdenis over het „hoe“ van „de werkelijkheid, dat de mens van meet af zich van zijn God heeft afgewend“ heeft menen te kunnen of te mogen afdwingen. Of hiermee dan toch een innerlijke tegenstrijdigheid is toegedekt, m.a.w.: of men op het standpunt van prof. Kuitert e.a. wel terecht kan blijven zeggen (wat hij e.a. zeggen willen!), dat de zonde niet met de menswording samenvalt, is een vraag, waarover blijkbaar lang en breed is gesproken, doch waarover men ten slotte niet voor elkaar heeft willen beslissen. Er is niet gezegd, dat men het eens geworden is over deze zaak. Wel heeft de Synode als haar oordeel uitgesproken, dat de discussie althans in kerkelijke zin voorlopig beëindigd dient te worden.

Naar mijn mening moet men de Synode daarin bijvallen. Zij was het over wat misschien genoemd mag worden: de religieuze kant van de zaak, dat wil zeggen: hetgeen de kerk in haar verkondiging over de verhouding van de mens tot God (zowel wat de actuele situatie als wat de verhouding „van den beginne“ betreft) te zeggen heeft, ééns. De moeilijkheden liggen daar waar dit oordeel het wetenschappelijk inzicht over het ontstaan van de mens raakt. Hier ligt uiteraard het gevaar van een dubbele waarheid over dezelfde werkelijkheid en het is geen wonder dat daartegen in een gereformeerde synode bedenkingen rijzen. Toch is het niet minder duidelijk, dat de kerk juist op dit gebied waarop zowel voor de wetenschap als voor het geloof nog zoveel onopgeloste en misschien wel geheel onoplosbare problemen liggen, niet verder moet gaan dan het uiterste wat van haar gevraagd kan worden om geloofwaardig te blijven. Dat vrijwel de gehele Synode zich ten slotte op dit standpunt heeft gesteld, is naar mijn overtuiging dan ook niet slechts als een (laatste) eenheids-poging te beschouwen, maar als een eerlijke conclusie, dat zij in deze spanningsvolle relatie tussen waarheid en eenheid, niet verder kon komen. Het zou goed zijn als over **deze** zaak voorlopig de discussies, althans op kerkelijk gebied, zouden worden beëindigd. Er blijven voor de kerk problemen genoeg over, óók op het gebied waar confessie en theologie elkaar niet geheel meer schijnen te dekken. Er ligt in heel deze ontwikkeling m.i. wel een lering opgesloten: wij staan voor vragen, waarin de thans (m.i. terecht gevolgde) methode niet altijd uitkomst zal bieden. Zowel de kerk als de theologie zal zich met toenemende zorg moeten afvragen, hoe de voor beide geldende enige norm voor geloof en leven, nl. het gezag van de Heilige Schrift blijvend zal worden geëerbiedigd.

Voor het goed verstaan van het gevallen synodebesluit is het van groot belang precies te weten hoe dit ontstaan is.

We hebben in het bovenstaande kunnen lezen dat door de commissie die het concept van dit besluit moest opstellen een ontwerp daarvoor bij de synode indiende waarin dr. Kuitert en de zijnen zich niet in konden vinden. Zoals hij in het boven geciteerde interview zei stond dit nog „vol dingen waarvan een kind kon begrijpen dat die voor mij, en

vele anderen op de synode, de oude koers zou voortzetten. Toen is dit uitspraak teruggenomen met de uitdrukkelijke verklaring dat ze dit nu juist niet wilden.”

Als men dit leest vraagt men zich als vanzelf af: Hoe was die teruggenomen uitspraak? Daarover lichtte dr. Masselink in „Waarheid en Eenheid“ ons in.

Hij laat daarin namelijk het (verworpen) concept en het (met op één na algemene stemmen aanvaarde) besluit afdrukken.

Ik geef het hier door.

Wat nu volgt is het concept.

Wat daaruit is weggelaten is tussen vierkante haken geplaatst. Wat er in ingevoegd is is vet gedrukt.

De synode besluit:

- 1e vast te houden aan de uitspraken van de generale synoden van Amsterdam 1967/68 en van Sneek 1969/70, met betrekking tot de vragen aangaande Genesis 2 en 3;
- 2e in overeenstemming daarmee het volgende nadere getuigenis tot de kerken te doen uitgaan:

Als kerk van Christus met eerbied luisterend naar wat de Heilige Schrift in de eerste hoofdstukken van Genesis openbaart [over hetgeen heeft plaatsgevonden tussen God en de eerste mens, belijden wij] spreken wij uit:

- a. dat God de wereld goed geschapen heeft;
- b. dat de mens, die ook goed geschapen was, in moedwillige ongehoorzaamheid zich heeft afgewend van zijn God;
- c. dat deze val en ongehoorzaamheid van [de mens] **onze eerste voorouders**, zoals die als een gebeuren in Genesis 3 wordt geopenbaard, in Schrift en belijdenis een fundamentele plaats inneemt en van wezenlijk belang is voor de verkondiging van het Evangelie;
- [d. dat deze zondeval geen tragisch noodlot is, maar schuld van ons en onze voorouders tot aan de eerste mens die geen ander mens doch God als Vader had;]
- e. dat de mens van deze schuld alleen bevrijd kan worden door het verlossend heilshandelen van God in de tweede Adam, zijn Zoon en onze Heer Jezus Christus.

3e aan alle kerken mededeling te doen van deze uitspraak in de verwachting dat alle ambtsdragers bij de vervulling van hun ambtelijke arbeid hiermee ernstig rekening zullen houden [en zich zullen wachten voor elk overhaast en overmoedig spreken in prediking en catechese ten koste van wat de Schrift als heilsgereburen mededeelt.]

De lezer kan nu zelf nagaan welke de „vele dingen“ zijn waarmee Kuitert en de zijnen het niet eens waren en die daarom werden weggelaten.

Ten slotte geef ik nog een reactie. Een bijzondere. Zij komt van de kant van de verontrusten. Hier is zij.

Het bestuur van de Vereniging van Verontrusten in de Geref. Kerken stelde het volgende persbericht op: Het hoofdbestuur van de Vereniging van Verontrusten in de Gereformeerde Kerken „Schrift en Getuigenis“, heeft met teleurstelling kennis genomen van de besluiten van de generale synode van Dordrecht 1971-72, mede gelet op het interview van prof. Kuitert in het VU-magazine (december 1972), waarin deze van de uitspraak (op donderdag 23 november) zegt dat ze „dubbelzinnig“ is en ook bedoelde „dubbelzinnig“ te zijn.

In zijn vergadering van 8 december jl. heeft het hoofdbestuur (in aanwezigheid van meerdere bestuursleden van de persvereniging „Waarheid en Eenheid“) zich uitvoerig beraden over de vraag, wat de vereniging en haar leden nu te doen staat.

Het is tot de conclusie gekomen, dat de grens bereikt is en dat het geen zin meer heeft, zich nog eens opnieuw met bezwaarschriften tot een synode te wenden, aangezien deze toch niet door haar beoordeeld en beantwoord worden.

Het hoofdbestuur is van plan, om, voor het definitief zijn standpunt gaat bepalen, welke wegen nu moeten worden ingeslagen, eerst de Raad van Advies, de ledenraad en geestverwante predikanten te raadplegen.

Op 6 januari 1973 zal het hoofdbestuur met de Raad van Advies bijeenkomen en op 20 januari met de ledenraad.

Op 25 januari heeft de samenkomst met de predikanten plaats en op een nader te bepalen datum in het voorjaar wordt een grote ledenvergadering gehouden.

Beide laatste vergaderingen vinden plaats in

samenwerking met de persvereniging „Waarheid en Eenheid”.
Beide Besturen hopen langs deze weg te kunnen komen tot een juiste beoordeling van de synode-besluiten en tot een passend antwoord daarop.

Hiermee zet ik een punt achter deze Persschouw.

Mijn doel was de lezers een veelzijdige en objectieve informatie te geven omtrent wat in de laatste jaren ten aanzien van de kwestie-Kuitert door en rondom de synoden van de Geref. Kerken werd besloten en gezegd. Objectieve informatie is altijd, en dus ook ten aanzien van kerkelijke aangelegenheden, de onmisbare voorwaarde voor het vellen van een juist oordeel.

Ik voeg hier nog aan toe dat in deze Persschouw nog niet het woord is gegeven aan „Waarheid en Eenheid”, het orgaan van de verontrusten. Daaruit hoop ik in de volgende nummers nog iets over te nemen.

Ik geef deze informatie omdat ik weet dat de lezers van Opbouw geïnteresseerd zijn in wat in de Geref. Kerken geschiedt en omdat dat van grote betekenis is voor allen die pretenderen gereformeerd te zijn.

Wij leven, minder dan ooit, op een geïsoleerd eiland.

C.V.

KERKNIEUWS

Zwolle — De kerkeraad van de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerk van Zwolle deelt u hierbij mee, dat de wijkgemeente Dalfsen die tot op heden ressorteert onder de kerk van Zwolle, met ingang van 1 januari 1973 zelfstandig zal optreden als de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerk van Dalfsen.

Het aantal leden van deze nieuwe gemeente bedraagt op dit ogenblik 192, verdeeld in 96 belijdende en 96 doopleden.

Praeses van de kerkeraad: H. J. Meijer, Irenestraat 19.

Scriba: H. J. Stokvis, van Lenthestraat 45.

Preekvoorziening: P. v. d. Vegt, Dommelerdijk 1-3, Oud-Leusden, tel. (05297) 300.

Diakonie: G. W. Meijer, Oudeweg 1.

Penningmeester: J. v. Pijkeren, Badinckstraat 4, bankrekening Coöp. Raiffeisenbank Dalfsen nr. 3128.10.156 (giro van deze bank 811884).

Zendingscommissie: secr. mevr. G. Stokvis-van 't Zand, Koestraat 18.

De diensten des Woords worden gehouden in de Chr. Landbouwschool, als regel om half elf en om zeven uur.

Onder de gemeente Dalfsen ressorteren de burgerlijke gemeenten Dalfsen, Ommen en Nieuwleusen.

Kerkdiensten in Zwolle — Met ingang van 1 januari 1973 worden alle diensten van de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerk van Zwolle gehouden in de Zuiderkerk (Zuiderkerkstraat, hoek Van Karnebeekstraat).

De aanvangstijden zijn nu: 9.30 uur, 16.30 en 19.00 uur.

Ook het kerkelijk bureau is thans gevestigd in de Zuiderkerk.

Drukkerij »Steenbergen«

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

De HERE heeft tot Zich genomen mijn lieve man, onze zorgzame vader en grootvader

GERRIT VAN DER LEEDEN

drager van de eremedaille in goud van de Orde van Oranje-Nassau

in de ouderdom van 78 jaar.

„Zalig zijn de doden die in de Here sterven”.

Schiedam: P. H. VAN DER LEEDEN-DANSEN

Schiedam: J. G. VAN DER LEEDEN
M. VAN DER LEEDEN-SCHOT

Woerden: W. VAN DER LEEDEN
A. VAN DER LEEDEN-VAN WOERKOM

Schiedam: M. VAN RAVENS-VAN DER LEEDEN
J. VAN RAVENS

Gouda: P. A. EIKELBOOM-VAN DER LEEDEN
T. EIKELBOOM
en kleinkinderen

Schiedam, 5 januari 1973
Bur. van Haarenlaan 1310

De begrafenis heeft dinsdag 9 januari plaats gehad.

De Here heeft uit ons midden weggenomen mijn lieve man, onze zorgzame vader, grootvader en overgrootvader

PIETER MARIE VAN DE WETERING

in de ouderdom van 84 jaar.

Rotterdam: N. VAN DE WETERING-BURGER

Sassenheim: D. VAN DE WETERING
P. M. A. VAN DE WETERING-VAN HERWAARDEN

Beverwijk: M. OOSTERHOFF-VAN DE WETERING
L. E. OOSTERHOFF

Poortugaal: J. VAN DE WETERING
M. E. VAN DE WETERING-ADMIRAAL

Hendrik Ido Ambacht: M. VAN GINKEL-VAN DE WETERING
J. J. VAN GINKEL

Rotterdam: N. VAN DE WETERING
Klein- en achterkleinkinderen

Rotterdam, 3 januari 1973
Weissenbruchlaan 30

De begrafenis heeft maandag 8 januari plaats gehad.

Psalm 116

Op woensdag 3 januari 1973 overleed, na een ziekte van enkele dagen, onze zeer geliefde Moeder, Groot- en Overgrootmoeder

EGBERDINA ADMIRAAL

op de leeftijd van bijna 91 jaar, sinds 17 maart 1959 weduwe van G. J. de Jong.

Mede namens verder familie:
's-Gravenhage: B. D. W. de Jong
Zwolle: W. W. de Jong

Zwartsluis, Kerkstraat 17

De begrafenis heeft plaats gehad op maandag 8 januari 1973 te Zwartsluis.

Gaarne zouden wij in contact komen met een mevrouw, leeftijd plm. 50 tot 60 jaar, die bereid is

DE HUISHOUDING OP ZICH TE NEMEN

en weer wat gezelligheid te brengen in het huis van onze vader, 62 jaar, weduwnaar, zakenman, wonend in het centrum van het land, 2 zelfstandige kinderen.

De mogelijkheid van een toekomstig huwelijk wordt niet bij voorbaat uitgesloten.

Brieven onder nr. 121 bureau „Opbouw”, Slotlaan 220, Zeist.

Redactieleden

Ds H. Amelink
Ds G. Janssen
Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Prof. C. Veenhof
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink,
Lekdijk 82 b,
Langerak (Z.-H.)
Tel. 0 1843 - 232

Abonnementsprijs: f 20,— per jaar (bij vooruitbetaling)
Buitenland: Europa en zeepost f 30,— - Luchtpost f 50,—

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Rotterdamse Rijkweg
174, Rotterdam-8
Tel. 010 - 153535
Giro 40.49.45